

BROTT & OTRYGGHET INOM SVENSK IDROTT

— En kunskapsöversikt

Adress:

Stiftelsen Tryggare Sverige
Carl Gustaf Lindstedts gata 3
112 69 STOCKHOLM
Telefon: 08-29 20 00
E-post: info@tryggaresverige.org
Hemsida: www.tryggaresverige.org
Twitter: [@TryggareSverige](https://twitter.com/TryggareSverige)

Att mångfaldiga innehållet i denna rapport, helt eller delvis, utan medgivande av Stiftelsen Tryggare Sverige, är förbjudet enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Förbudet gäller varje form av mångfaldigande såsom tryckning, kopiering, bandinspelning etc.

Brott och otrygghet inom svensk idrott - en kunskapsöversikt

© Stiftelsen Tryggare Sverige

Upplaga 1
Stockholm 2023

Innehållsförteckning

Förord.....	2
Sammanfattning.....	3
Inledning.....	5
Syfte.....	6
Avgränsningar och definitioner.....	6
Tillvägagångssätt	7
Litteraturstudie.....	7
Enkätundersökning.....	8
Nyckelpersonsintervjuer	9
Resultat	10
Litteraturstudie.....	10
Enkätundersökning.....	24
Intervjustudie.....	35
Stiftelsen Tryggare Sveriges bedömning.....	43
Referenser	46

Förord

Många av de problem som finns i samhället i stort förekommer även inom idrotten. Det handlar om allt från sexuella ofredanden och skadegörelse till våld och hot mot enskilda medarbetare, ledare och förtroendevalda. Det finns också idrottsspecifika problem i form av huliganism, matchfixning och kapade föreningar. Även den fysiska miljöns utformning av idrottsanläggningar bidrar i vissa fall till uppkomsten av brott och otrygghet. Sammantaget innebär detta att idrotten inte bara påverkas av utan också har möjlighet att påverka de förhållanden som bidrar till uppkomsten av brott och otrygghet i samhället.

I denna rapport presenteras en kunskapsöversikt beträffande situationen kopplat till brott och otrygghet inom svensk idrott. Viktiga frågeställningar som behandlas är vilka problem som förbund och föreningar upplever samt vilken förmåga som finns för att upptäcka, förebygga och hantera dessa problem.

Rapporten består av tre delar där den första utgörs av en litteraturstudie av aktuell forskning avseende brott och otrygghet inom svensk idrott. Den andra delen är en enkätstudie med samtliga specialidrottsförbund i syfte att kartlägga dels utsattheten för brott, dels förekomsten av rutiner för att rapportera, förebygga och hantera brott. Den tredje delen utgörs av en intervjustudie med representanter för ett slumpvist urval av föreningar tillhörande de specialidrottsförbund som i enkäten rapporterat en hög utsatthet för brott. Syftet med intervjustudien är att få en fördjupad bild av situationen och problemen kopplat till brott och otrygghet samt att identifiera vilken förmåga som finns för att kunna upptäcka, förebygga och hantera dessa problem.

Rapporten har skrivits av kriminologerna William Reinler och Emma Sundkvist samt säkerhetssamordnaren Arber Jasharaj, samtliga medarbetare vid Stiftelsen Tryggare Sverige. I arbetet med framtagandet av rapporten har även deltagit före kriminalkommisarien Fredrik Gårdare (Stiftelsen Tryggare Sverige) och före sekreteraren i utredningen Nationell samordning mot brottslighet i samband med idrottsarrangemang Stefan Dellså.

Magnus Lindgren
Generalsekreterare
Stiftelsen Tryggare Sverige

Sammanfattning

Det är svårt att få en bild av omfattningen och konsekvenserna när det gäller brott och otrygghet inom svensk idrott. Många av de beskrivningar som finns bygger på kunskap från informella möten, journalistiska granskningar och enstaka forskningsnedslag. Det betyder att kunskapen om brottsligheten och otryggheten inom idrotten i stor utsträckning är fragmentarisk och anekdotisk. Dessutom är många skildringar fokuserade på det spektakulära i form av huliganism, match-fixning och otillåten påverkan, snarare än på brott som trakasserier och sexuella ofredanden samt en otrygg miljö i anslutning till idrottsanläggningar. Till detta kommer att utgångspunkten ofta är den specifika situation som gäller inom fotbollen och ishockeyn, vilken inte kan generaliseras till att gälla hela idrottsrörelsen.

Syftet med denna undersökning är därför att, utifrån ett mer systematiskt tillvägagångssätt, beskriva tillståndet inom hela den svenska idrotten kopplat till brott och otrygghet.

Rapporten består av tre delar där den första utgörs av en litteraturstudie av aktuell forskning avseende brott och otrygghet inom svensk idrott. Den andra delen är en enkätstudie med samtliga specialidrottsförbund i syfte att kartlägga dels utsattheten för brott, dels förekomsten av rutiner för att rapportera, förebygga och hantera brott. Den tredje delen utgörs av en intervjustudie med representanter för ett slumpvist urval av föreningar tillhörande de specialidrottsförbund som i enkäten rapporterat en hög utsatthet för brott. Syftet med intervjustudien är att få en fördjupad, kvalitativ bild av situationen kopplat till brott och otrygghet inom svensk idrott.

Resultaten från *litteraturstudien* visar att det saknas forskning om brott och otrygghet inom idrotten. I den systematiska litteratursökningen har vi funnit ett tiotal svenska studier under det senaste decenniet som främst rör dopning respektive våld. Dessutom står samma forskare för en stor del av artiklarna vilket innebär att forskningen på detta område kan verka mer omfattande än vad som egentligen är fallet. Mot bakgrund av att nästan 60 procent av ungdomar i åldern 12–18 år idrottar och då forskning visar att såväl barn som kvinnor i vissa fall undviker att idrotta på grund av otrygghet, behöver dessa frågor få större uppmärksamhet inom idrotten. Det gäller bland annat den fysiska miljön och dess betydelse för uppkomsten av brott och otrygghet på och i anslutning till idrottsanläggningar, inte minst i utsatta områden.

När det gäller resultaten från *enkätundersökningen* med specialidrottsförbunden framgår att i stort sett samtliga av förbunden, vid minst ett tillfälle under de senaste 12 månaderna, fått kännedom om att personer har utsatts för brott med anledning av sitt utövande, engagemang eller arbete inom idrotten. I första hand handlar det om olika former av trakasserier (49%), sexuella ofredanden (33%)

och stölder (30%). Utsattheten är inte jämnt fördelad utan större förbund samt förbund som samordnar lagidrotter rapporterar i större utsträckning att de fått kännedom om brott jämfört med övriga förbund. När det gäller specialidrottsförbund med en majoritet kvinnliga utövare beskriver förbunden att det i första hand handlar om trakasserier och sexuella ofredanden, medan förbund där majoriteten av utövarna är män i större utsträckning rapporterar om fysiskt våld. Trots att många av specialidrottsförbunden fått kännedom om brott saknar nästan hälften (48%) rutiner i form av handlingsplaner, policydokument och motsvarande för hur enskilda individer och idrottsföreningar ska rapportera händelser som kan vara brottsliga. Lika många förbund (48%) saknar rutiner för att hantera de brott som inträffar och ännu fler (58%) saknar rutiner för att förebygga brott.

Beträffande *intervjustudien* med representanter för ett slumpmässigt urval av föreningar visar resultaten på en omfattande problematik. Det största problemet som föreningar ställs inför är ordningsstörningar i form av olämpligt språkbruk, fylleri och användandet av pyroteknik i samband med arrangemang. Andra vanliga problem är hot mot spelare och ledare samt en otrygghet på och kring de anläggningar där föreningarna har sin verksamhet. Det ska noteras att det finns tydliga skillnader ur ett förbunds-, elit-, genus- och barnperspektiv. När det gäller huliganism, hot och otyllåten påverkan är det i första hand ett problem kopplat till de stora föreningarnas representationslag inom ishockeyn och fotbollen på herrsidan. Beträffande trakasserier, kränkningar och ofredande handlar det i första hand om unga kvinnliga idrottsutövare som utsätts för olämpliga kommentarer och dåligt bemötande från personer som uppehåller sig i anslutning till träningsanläggningar samt från andra manliga idrottsutövare. Kvinnor och flickor rapporteras också vara mer utsatta för stalkning. När det gäller barn och ungdomar handlar problemen i första hand om en otrygghet på vägen till och från idrottsanläggningarna under kvällstid på grund av dåligt upplysta platser, ödsliga gång- och cykelvägar samt låg vuxennärvaro och en bristande social kontroll. Ett annat problem är föräldrar som vädrar sitt missnöje mot ledare och domare på ett aggressivt sätt. Av intervjustudien framgår vidare att det framför allt är större föreningar inom lagidrotter som bedriver ett systematiskt säkerhets- och trygghetsarbete, medan mindre föreningar tenderar att hantera problemen vartefter de uppstår. Mycket av arbetet är också inriktat mot själva arrangemangen, vilket innebär att barn- och genusperspektivet riskerar att missas. Slutligen visar resultaten att många föreningar själva bedömer att de saknar den förmåga som krävs för att kunna bedriva ett professionellt säkerhets- och trygghetsarbete. I första hand saknas tydliga system och processer för att rapportera, förebygga och hantera brott och otrygghet.

Inledning

Under de senaste åren har det svenska samhället genomgått stora förändringar som medfört stora utmaningar i form av en grövre och mer organiserad brottslighet, omfattande gängkriminalitet och våldsbejakande extremism. Problemen består emellertid inte enbart av den grövsta brottsligheten. Många kommuner har en allvarlig situation med anonymitet, bristande social kontroll och olika typer av brott som påverkar människors trygghet i vardagen, så kallade livskvalitetsbrott. Kortfattat handlar det om den typ av synliga brott och ordningsstörningar som medborgarna själva har upplevt, sett eller hört talas om och som därmed har en negativ påverkan på ett kvarter, ett bostadsområde eller ett helt samhälle. Det gäller bland annat öppen drogförsäljning, ungdomsgång som stör ordningen i offentlig miljö, skadegörelse samt bostadsinbrott och misshandel.

Sammantaget har utvecklingen inneburit att brottsligheten har kommit att bli en av de viktigaste politiska frågorna. Brottsligheten och den otrygghet som följer i dess spår påverkar var människor väljer att bosätta sig, var företag etablerar sin verksamhet, hur olika investeringsbeslut fattas samt hur personer lever sina liv och rör sig i vardagen.

Många av de problem som finns i samhället i stort förekommer även inom idrotten. Det handlar om allt från sexuella ofredanden och skadegörelse till våld och hot mot enskilda medarbetare, ledare och förtroendevalda. Det finns också idrottsspecifika problem i form av huliganism, matchfixning och kapade föreningar genom att utnyttja och sätta föreningsdemokratien ur spel¹. Andra problem handlar om kriminella nätverk med egna föreningar och seriespelande lag samt korruption och annan grov ekonomisk brottslighet. Även den fysiska miljöns utformning av idrottsanläggningar bidrar i vissa fall till uppkomsten av brott och otrygghet. Till detta kommer risk för terrorism och andra hot om allvarliga angrepp i samband med idrottsevenemang.

Ovanstående innebär att idrotten, som är en av Sveriges största folkrörelser med ungefär 19 000 föreningar och över 3 miljoner medlemmar (RF, 2022a), inte bara påverkas av utan också har möjlighet att påverka de förhållanden som bidrar till uppkomsten av brott och otrygghet i samhället. Idrottsrörelsens viktiga roll i detta sammanhang aktualiseras i än större utsträckning i och med den nya lag som reglerar kommunernas skyldighet att förebygga brott som regeringen beslutade om i juni 2022, och som träder i kraft den 1 juli 2023.

För att säkerställa att alla inblandade aktörer i form av publik, idrottsutövare och andra funktioner inom idrotten kan erbjudas en säker och trygg miljö före, under och efter en träning eller tävling är det viktigt att det finns aktuell kunskap om situationen, problemen och lösningarna.

¹ Ett samlingsbegrepp för den typ av handlingar som syftar till att påverka personer i sin tjänsteutövning är otillåten påverkan. Begreppet omfattar olika påverkansformer som t.ex. våld, hot, trakasserier, skadegörelse och korruption i syfte att få någon att agera till sin fördel genom att fatta felaktiga beslut, avstå från att ingripa eller förbise fakta (se Jonsson m.fl., 2017).

Syfte

Syftet med denna undersökning är att kartlägga situationen kopplat till brott och otrygghet inom svensk idrott. Viktiga frågeställningar i sammanhanget är vilka problem som förbund och föreningar upplever samt vilken förmåga som finns för att kunna upptäcka, förebygga och hantera dessa problem.

Avgränsningar och definitioner

Denna rapport har sitt fokus på frågor som handlar om olika typer av brott som inträffar inom idrottsrörelsen och den otrygghet som kan uppstå till följd av detta. I rapporten används ett antal begrepp som behöver definieras för att undvika missförstånd.²

Fysiskt våld definieras här som slag, sparkar eller annan typ av fysiskt angrepp så att skada eller smärta uppstår.

Hot definieras här som något skrivet eller uttalat till en individ som orsakade rädsla hos denne.

Utpressning definieras här som våld, hot om våld eller hot om andra konsekvenser i syfte att tvinga fram en handling eller underlåtenhet.

Trakasserier definieras här som oönskad kontakt eller kommentarer (personliga eller digitala), olovlig fotografering eller inspelning, andra former av ofredande, hembesök, förföljelse eller andra handlingar som upplevs oönskade och som förekommer upprepade gånger över tid.

Manipulation av matcher/resultat, s.k. matchfixning definieras här som ett arrangemang, en handling eller underlåtenhet som syftar till att påverka ett förlopp eller resultat i en match, serie och/eller tävling och därmed avlägsna eller reducera oförutsägbarheten.

Otillåten påverkan definieras här som trakasserier, hot, våld, skadegörelse eller korruption som riktas mot en individ i syfte att påverka dennes utövning.

Sexuella ofredanden definieras här som sexuella kränkande kommentarer i tal eller skrift, tafsande, tvång till en sexuell handling eller våldtäkt.

Stölder definieras här som olovligt tillgrepp av egendom tillhörande en individ, en idrottsförening eller förbundet.

Skadegörelse definieras här som förstörande eller orsakande av skada på egendom (t.ex. fordon, fastighet, anläggning) tillhörande en individ, en förening eller förbundet.

Säkerhet definieras här som den faktiska risken för att det ska inträffa ett brott eller en ordningsstörning.

Trygghet definieras här som människors upplevelser av risken för att det ska inträffa ett brott eller en ordningsstörning.

² Definitionerna är hämtade från Brottsförebyggande rådet samt, i förekommande fall, från brottsbalken. Begreppen *säkerhet* och *trygghet* följer Stiftelsen Tryggare Sveriges definitioner.

Tillvägagångssätt

Denna undersökning bygger på tre delar. Den första delen utgörs av en litteraturstudie av aktuell forskning avseende brott och otrygghet inom svensk idrott. Den andra delen är en enkätstudie med samtliga specialidrottsförbund i syfte att kartlägga dels utsattheten för brott, dels förekomsten av rutiner för att rapportera, förebygga och hantera brott. Den tredje delen utgörs av en intervjustudie med representanter för ett slumpvist urval av föreningar tillhörande de specialidrottsförbund som i enkäten rapporterat en hög utsatthet för brott. Syftet med intervjustudien är att få en fördjupad bild av situationen och utmaningarna kopplat till brott och otrygghet samt att identifiera arbetssätt för hur föreningarna hanterar dessa problem i dagsläget.

Litteraturstudie

För att ta del av relevant litteratur vad gäller brott och otrygghet inom svensk idrott genomfördes inledningsvis en genomgång av material som fanns att tillgå på Brottsförebyggande rådets (Brå) och Riksidrottsförbundets hemsida. Till det kommer sökningar i Google Scholar och Digitala Vetenskapliga Arkivet (DiVA).

Utifrån detta inledande arbete genomfördes en systematisk litteratursökning för att få en mer heltäckande bild av forskningsläget. Sökningar genomfördes under december 2022 i sex databaser³ med en kombination av sökord, exempelvis ”violence”, ”sports”, ”Sweden”⁴.

De inklusionskriterier som användes var 1) svensk- eller engelskspråkig artikel, 2) artikeln har genomgått ett peer review-förfarande, 3) artikeln avser svenska förhållanden samt 4) artikeln är inte äldre än tio år.

Dubletter rensades bort och återstående träffar granskades utifrån abstract enligt exklusionskriterierna: a) studien rörde inte svenska förhållanden eller b) studien motsvarade inte syftet med litteratursökningen. Vid behov kontrollerades studien i fulltextformat för att bedöma syfteskriteriet.

Bland ”felträffarna” som exkluderades med hänvisning till syfteskriteriet ovan fanns exempelvis studier som rörde andra länder, medicinska studier och större folkhälsoundersökningar utan fokus på idrotten. Därutöver förekom ett antal studier som inte på ett lika tydligt sätt avvek från syftet. Några exempel på detta lämnas nedan för att förklara bedömningen av syfteskriteriet.⁵

En studie av Radmann (2015) handlade om beskrivningarna av huliganism i media och ett antal självbiografier, även jämfört med engelska motsvarigheter.

³ Criminology collection, Sociology collection, SAGE journals online, Public health database, PsycINFO och EBSCO Discovery Service.

⁴ Totalt 25 unika kombinationer av sökord, se vidare metodbilagan.

⁵ Samtliga studier som exkluderades efter granskning av abstract redovisas i en separat referenslista, se bilaga.

Studien rörde primärt de populärkulturella aspekterna av huliganismen och kulturen däromkring. Studien fokuserade vare sig på omfattning, orsaker eller förebyggande arbete och exkluderades därför.

En sökning på området våld gav en träff på studien ”Alcohol prevention at sporting events: study protocol for a quasi-experimental control group study” av Durbeej m.fl. (2016). Som titeln antyder rörde studien alkoholprevention, förvisso på idrottsevenemang. Det var inte problemet med våld som studerades utan snarare problemet med oansvarig alkoholserving, därav exkluderades studien.

En studie av Ekholm och Dahlstedt (2021) rörde fotboll (”midnattsfotboll”) som verktyg i utsatta områden för att fungera som en sorts social prevention. Deras studie riktade i synnerhet in sig på pedagogiken i träningarna och samspelet mellan ledare och deltagare. Studien behandlade inte problem inom idrotten och exkluderades därför.

Sökning på dopning gav träff på tre studier inom ANDT-området⁶ där dopning ingår (Fredriksson m.fl., 2014; Green m.fl., 2014; Fredriksson m.fl., 2015). Forskningen hade dock inget riktat fokus på dopning utan behandlade ANDT-prevention generellt och särskilt idéburna organisationers roll i arbetet. Därför exkluderades studierna.

I metodbilagan finns en fullständig förteckning över databaser, kriterier, sökord, kombinationer och antal relevanta träffar för respektive område.

Enkätundersökning

En webbaserad enkät skickades ut i september 2022 till samtliga 71 specialidrottsförbund inom Riksidrottsförbundet⁷ innehållande ett tiotal frågor. Efter cirka två veckor skickades en påminnelse med en förfrågan om att svara på enkäten. En sista påminnelse gick ut till samtliga förbund i slutet av oktober med information om när enkäten stängdes. Sammanlagt inkom 67 svar, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 94 procent.

Frågorna handlade om i vilken utsträckning och på vilket sätt förbunden fått kännedom om brott under det gångna året samt i vilken utsträckning det finns rutiner för att rapportera, förebygga och hantera brott.

För att undersöka om det finns eventuella skillnader mellan olika typer av specialidrottsförbund kategoriserades förbunden utifrån storlek (stora, mellanstora och små förbund), andelen manliga respektive kvinnliga utövare, huruvida det handlar om individuella idrotter eller lagidrotter samt idrotter som samlar många respektive få barn- och ungdomar.

⁶ ANDT står för Alkohol, Narkotika, Dopning, Tobak.

⁷ Riksidrottsförbundet (RF) är idrottsrörelsens samlade organisation med uppgift att stödja, företräda, leda och samordna idrottsrörelsen i gemensamma frågor, såväl nationellt som internationellt. RF har 71 specialidrottsförbund, vilka i sin tur sammanlagt har cirka 19 000 anslutna idrottsföreningar (ibid.).

Nyckelpersonsintervjuer

För att få en fördjupad bild av situationen och utmaningarna kopplat till brott och otrygghet genomfördes ett 30-tal nyckelpersonsintervjuer. Intervjuerna genomfördes med representanter för ett slumpvist urval av föreningar tillhörande de åtta specialidrottsförbund⁸ som i enkäten rapporterat en hög utsatthet för brott. Intervjuerna genomfördes under november och december 2022 via i första hand Teams och i två fall via personliga möten.

Centrala frågeställningar i intervjuerna handlade om att identifiera det enskilt största problemet kopplat till brott och otrygghet som föreningarna har att hantera samt vilka andra problem som finns. Andra frågor handlar om hur föreningarna arbetar för att förebygga och hantera problematiken samt vad som fungerar och vad som inte fungerar.

Intervjudeltagarna fick även skatta den samlade förmåga som de upplever finns i föreningen när det gäller arbetet för att förebygga och hantera brott och otrygghet. Förmågan har bedömts utifrån Stiftelsen Tryggare Sveriges förmågemodell som innehåller nio olika aspekter som påverkar organisationens förmåga att arbeta med säkerhet och trygghet. I intervjuerna fanns ett tydligt barn- och genusperspektiv.

Vilken typ av information nyckelpersonerna besatt var inte känt innan eftersom informationen på området var så knapphändig. Av denna anledning gjordes en tematisk analys med en induktiv ansats (Braun & Clarke, 2013; Davies & Hughes, 2014).

⁸ Svenska Fotbollförbundet, Svenska Handbollförbundet, Svenska Ishockeyförbundet, Svenska Basketbollförbundet, Svenska Bandyförbundet, Svenska Ridsportförbundet, Svenska Simförbundet och Svenska Gymnastikförbundet.

Resultat

Litteraturstudie

Sammanfattningsvis visar resultatet från litteraturstudien att forskningen om brott och otrygghet inom idrotten är bristfällig. I den systematiska litteraturundersökningen har vi hittat ett tiotal svenska studier under det senaste decenniet. Dessa rör främst dopning respektive våld. Dessutom står samma forskare för en stor del av artiklarna vilket innebär att forskningen på detta område kan verka mer omfattande än vad som egentligen är fallet. Mot bakgrund av att nästan 60 procent av ungdomar i åldern 12–18 år idrottar och då forskning visar att såväl barn som kvinnor i vissa fall undviker att idrotta på grund av otrygghet bör dessa frågor få större uppmärksamhet inom idrotten än vad som är fallet. Det gäller bland annat den fysiska miljön och dess betydelse för uppkomsten av brott och otrygghet på och i anslutning till idrottsanläggningar, inte minst i utsatta områden.

Tidigare forskning

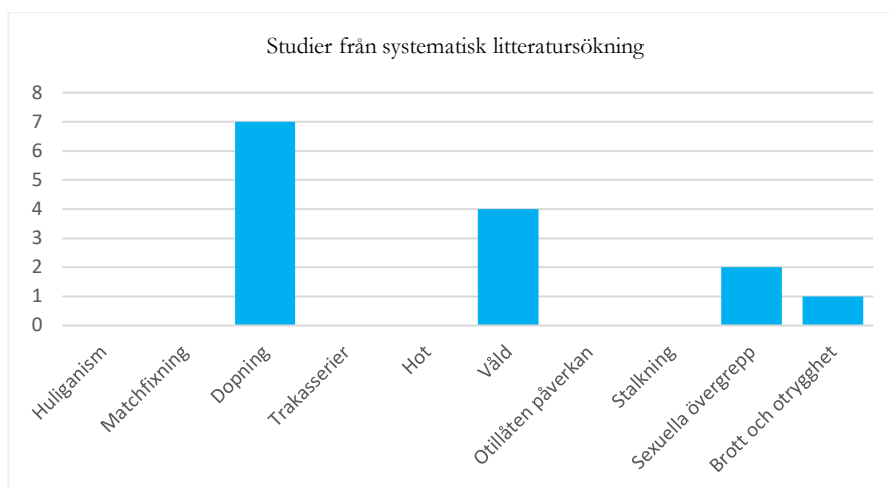
Resultatet från forskningsgenomgången visar att det finns begränsad kunskap om brott och otrygghet inom svensk idrott. De träffar som erhålls vid sökningar utgörs i första hand dels av studentarbeten (ofta inriktade på huliganism inom fotbollen) av varierande omfattning och kvalitet, dels av ett fåtal kvalificerade utredningar från statliga myndigheter. Till det kommer ett flertal journalistiska granskningar av brott inom idrotten, företrädesvis av den mer spektakulära sorten (matchfixning, gallring och elitsatsning).

När det gäller den systematiska litteratursökningen i olika vetenskapliga databaser stärks bilden av ett område som lider brist på forskning. Sökningen gav endast träff på 14 studier under det senaste decenniet utifrån de inklusions- och exklusionskriterier som satts upp (se metod och appendix för närmare information). Som framgår av Figur 1 är dopning respektive våld de områden som tilldragit sig störst intresse. Värt att notera är att flera forskningsområden inte har genererat någon relevant träff överhuvudtaget. Det gäller exempelvis trakasserier och hot men också av matchfixning, otillåten påverkan och huliganism.

Resultatet visar också att samma forskare ligger bakom flera studier. När det gäller dopning står exempelvis tre forskare för fem av sju studier.⁹ Motsvarande gäller vid våld där samma forskare står för tre av fyra studier.¹⁰ Detta är viktigt att notera då intrycket annars lätt kan bli att det finns en bredare forskningsbas än vad som är fallet.

⁹ Andreasson & Johansson, 2016; 2019; 2020; Andreasson & Henning, 2019; Henning & Andreasson, 2022.

¹⁰ Alsarve, 2019; 2020 Alsarve & Angelin, 2020.

Figur 1. Resultat från systematisk litteratursökning efter aktuell svensk forskning.

Enskilda problemområden

Forskningen om brott och otrygghet inom svensk idrott är alltså mycket bristfällig. Den forskning som finns är koncentrerad till några enskilda problemområden och inom dessa står enskilda forskare för en stor del av artiklarna. För att vidga beskrivningen görs i detta avsnitt ett antal nedslag vad gäller omfattning och konsekvenser för några enskilda brottstyper. Med detta sagt görs inga anspråk på att ge en fullständig bild av den typ av brott som sker inom idrotten.

Huliganism

Huliganism är ett område som under åren tilldragit sig mycket uppmärksamhet och som resulterat i ett stort antal studentuppsatser (se t.ex. Holmbom & Larsson, 2018; Gustafsson Tengberg & Holm Stålhand, 2020; Ottosson, 2022). Många studentuppsatser är också fokuserade till mekanismerna bakom huliganism och består av intervjustudier med personer som är eller har varit huliganer (se t.ex. Mellberg, 2017; Lien & Skarin, 2019; Nissen & Bjerlöw, 2020). Bland vetenskapligt granskade studier från litteratursökningen finns Knapton m.fl. (2018) som studerat de sociala mekanismerna bakom huliganismen.

Enligt Anders Green (2009) används ofta England och arbetet inom fotbollen som förebild i åtgärdsarbetet med tydligt fokus på kontroll och lagstiftning, vilket vid tiden för Greens licentiatavhandling även märktes i Skandinavien. Enligt Green kan ett trovärdigt hot om fängelse vid fällande dom ha viss förebyggande effekt, men samtidigt kan ett ensidigt fokus på straffrättsliga åtgärder eller alltför kraftfull kontroll få motsatt effekt. I stället lyftes betydelsen av flexibelt och proportionerligt polisarbete där kartläggning och underrättelsearbete är givna delar och att polisen arbetar utifrån olika inriktningar mot å ena sidan de stora massorna och å andra sidan mot riskgruppen. Fotbollen har även genomgått stora förändringar i form av starka ekonomiska intressen som har drivit på en professionalisering av säkerhetsarbetet. Bland intressenterna finns TV-bolag som vill ha matchtiderna på helgkvällar samtidigt som sponsorer vill ha ordning och reda. I denna utveckling har säkerhetsarbetet liksom mycket annat inom elitfotbollen kommit att professionaliseras vilket bidragit till en ökad kontroll från klubbarnas sida. En intressant aspekt i detta är att Radmann (2013a) menar att även supporter våldet med tiden har professionaliserats i form av en tydlig organisering och styrning. Firmorna vill exempelvis inte ha våld inne på arenan utan detta ska ske där det inte stör idrotten och bara mot likasinnade.

Green noterade även att man i Sverige i större utsträckning än i exempelvis England var benägen att lyfta betydelsen av att stoppa nyrekryteringen till huliganismen genom olika typer av tidiga insatser (social prevention). Det brittiska förhållningssättet är mer inriktat mot preventiva och reaktiva åtgärder vid matchtillfället (situationell brottsprevention), bland annat eftersom den sociala preventionen ses som mer resurskrävande. Det framgick däremot att fler kravallpoliserna inte var den självklara åtgärden utan i vissa fall kan verka kontraproduktivt (jmf. SOU 2013:19; Socialdepartementet, 2016; Persson & Sernbo, 2022).

Inom ramen för den statliga utredningen *Nationell samordning mot brottslighet i samband med idrottsarrangemang* (Ku 2011:03) överlämnades ett delbetänkande och ett slutbetänkande. I betänkningarna beskrivs olika strategier, ansvarsfördelning, kostnadsfrågor och juridiska förutsättningar.

I delbetänkandet *Mindre våld för pengarna* (SOU 2012:23) redovisas i förhållandevis hög upplösning hur arbetet bedrivs av arrangörer och myndigheter. Vid det laget bedrevs redan flertalet preventiva insatser vid arrangemangen, varav många kan beskrivas som situationella. Det handlade exempelvis om skärpta kontroller mot narkotika och alkohol, ökad satsning på kringarrangemang och service men även riktade insatser mot unga och risksupportrar. De särskilda supporterpolisernas arbete lyfts också fram i överlag positiva ordalag. Utredaren konstaterar dock att supporterpolisens arbete bygger på kontinuitet som påminner mycket om tanken bakom områdespolisen med en lokal närvaro och hög personkännedom. En risk är om prioriteringar inom polisen innebär att supporterpolisen tas i anspråk för andra uppgifter vilket lätt ger negativa effekter i supporterarbetet. Utredaren påpekar att huliganismen inte har någon ”quick fix” men att polis och politik tenderar att flytta fokus från ett problem till ett annat beroende på var behovet anses mest akut. Utredningen konstaterade också att säkerhetsarbetet tagit ordentlig fart men att effekterna av olika insatser inte följs upp och att kunskapen om vad som fungerade därmed inte fanns.

I delbetänkandet ingick även en forsknings- och kunskapsinventering av Aage Radmann (2012) som visar på stora luckor i svensk forskning med några enskilda undantag. Radmann noterar att Brå arbetade aktivt på detta område under åren 1984–1986, men publicerade därefter ingenting förrän 2008 i form av en kunskapsmanställning där åtgärderna i Sverige och Europa inventerades samt åtgärdsförslag lämnades. Den viktigaste åtgärden som föreslogs var införandet av en nationell åtgärdsplan med hänvisning till en engelsk motsvarighet i Taylorrapporten (Nordqvist, 2008). Radmann framförde viss kritik mot förslagen då de i hög grad bortsåg från supportertrarnas viktiga roll. Supporterprojekt var något som Radmann särskilt lyfte fram då han ansåg att flera sådana visade på lyckade resultat och att det inom supporterprojekten fanns erfarenhetsbaserad kunskap. Han menade även i allmänhet att svensk idrott behövde ta fram egna lösningar utifrån en svensk kontext och inte bara kopiera den engelska modellen. Däremot lyfter även han behovet av en nationell handlingsplan. Medias roll tas också upp då Radmann menar att det är genom media som beslutsfattare, politiker och allmänhet får sin uppfattning. Även Green (2009) har betonat medias viktiga roll i medierapporteringen.

I slutbetänkandet *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19) lyftes åter supporterpolisens viktiga roll. Det konstaterades också att arbetet mot huliganism är kontinuerligt och nyckeln till framgång är ansvarsfrågan, det vill säga frågan om vem som ansvarar för vilket område i och runt arenan (jmf. Nordqvist, 2008). Den positiva supporterkulturen lyftes också fram som en förutsättning i arbetet mot

huliganism och i den delen uppges bemötandefrågorna som den viktigaste komponenten. Begreppet *positiv supporterkultur* blir inte entydigt definierat men ställs mot den *negativa* eller *onda* supporterkulturen där huliganism och andra ordningsstörningar ingår. Utredningens slutsats är att arbetet framåt måste ske tillsammans och inte i konflikt med den positiva supporterkulturen. Detta kopplas även till det faktum att huliganerna är en försvinnande liten del av matchbesökarna. I slutbetänkandet ingår en kartläggning av Radmann (2013b) som visade att bara ungefär tre procent av omkring 20 000 organiserade supportrar ingick i en firma. Till skillnad från delbetänkandet riktade slutbetänkandet även strålkastaren mot kriminell infiltration och otillåten påverkan som beskrivs som ett allvarligt hot och som delvis angränsar till problemet med huliganism.

Den positiva supporterkulturen hamnade även i särskilt fokus i ett uppdrag från regeringen 2015 om en *nationell samordnare för att stärka den positiva supporterkulturen och motverka idrottsrelaterad brottslighet* (Socialdepartementet, 2016). Uppdraget var sprunget ur den statliga utredningen. Samordnaren menade att ytterligare nationell samordning var meningslös om inte idrotten själv visade på praktisk handling och vilja att arbeta enligt tidigare beslut. Till exempel uppgavs att samtalen mellan fotbollen och polisen gick ”i cirkel” (s. 21). Åtgärderna i slutrapporten kretsade sedan i huvudsak kring kultur och normer. Problemen med samverkan återkommer så sent som våren 2021 då rikspolischefen beslutade om en nationell inriktning för Polismyndighetens arbete med idrottsrelaterad brottslighet. Bakgrunden till beslutet var en bedömning från Noa (Nationella operativa avdelningen) som bland annat konstaterade att polisen ”saknar samsyn med och brister i samverkan med andra aktörer” (Polismyndigheten, 2021). Riksidrottsförbundet och Polismyndigheten har sedan tidigare en överenskommelse rörande den idrottsrelaterade brottsligheten (RF, 2022b).

Vi kan alltså se att frågan om det idrottsrelaterade våldet lever vidare över tid. I Göteborg inleddes ett samverkansprojekt mellan Polismyndigheten, fotbollsklubben IFK Göteborg och Göteborgs Stad under hösten 2017. Projektet kallades *Trygg fotboll i Göteborg* (TFG) och baserades på Brottsförebyggande rådets modell ”trygg i” vilken även används i det brottsförebyggande arbetet i många svenska kommuner, däribland i Göteborg. Bakgrunden till projektet TFG var samverkansproblem som märkts mellan aktörerna och även fortlöpande problem med ordningsstörningar och otrygghet kopplat till fotbollsmatcher. TFG har även beskrivits av Anders Almgren (2018) från Enable som var med som extern projektledare i arbetet. Enable riktar sig mot elitfotbollen och finansieras fr.o.m. 2021 av Svensk Elitfotboll (SEF). De har publicerat en del material rörande samverkansfrågor i allmänhet och med fokus på SLO:s (*supporter liaison officers*) roll i synnerhet (t.ex. Havelund m.fl., 2019; Madsen m.fl., 2019; Stott m.fl., 2019; 2020).

TFG utvärderades av Malmö universitet (Madsen & Gerell, 2019) delvis finansierat av Brå. Utvärderingen var begränsad till samverkan och dess mål och processer vilket innebär att brottslighet, ordningsstörningar och trygghet inte var de egentliga föremålen för utvärdering. Författarna noterar att den typen av samverkan är svår och därmed krävande i form av struktur och resurs. Det framgick att projektet i hög grad var beroende av en driven och engagerad processledare. Resultaten visade att samverkan förbättrades men att fokus kom att flyttas från den tänkta sociala preventionen till situationella åtgärder, som inte var särskilt framträdande i planeringen. Utvärderingen konstaterar i det sammanhanget att framtida samverkansprojekt av samma slag förmodligen gör bäst i att inrikta sig på situationell prevention som i många avseenden är lättare att arbeta med.

Matchfixning

Att inom idrotten manipulera ett tävlingsmoment på ett otillåtet sätt så att förutsägbarheten i resultatet eller förloppet rubbas eller elimineras är vad man kallar matchfixning (se t.ex. Brå, 2015). Matchfixning drabbar givetvis de som är direkt inblandade i tävlingen men Riksidrottsförbundet (RF, 2020a) har också pekat ut matchfixning som ett av de största hoten mot tävlingsidrotten. Av den anledningen har Riksidrottsförbundet lanserat en egen webbplats mot matchfixning: www.minmatch.se där man även kan ta del av ”Idrottens reglemente om otillåten vadhållning samt manipulation av idrottslig verksamhet”. Reglementet omfattar elva paragrafer som täcker bland annat frågor om bevisning, handläggning och bestraffning. På webbplatsen finns även en rapporteringsfunktion där vem som helst, anonymt, kan anmäla misstänkta fall.

Rapporterna kring matchfixning i Sverige utgörs främst av studentuppsatser. Ett undantag är en artikel i *Frontiers in Psychology* som behandlar hur idrottare, särskilt under Covidpandemin, påverkas mentalt av matchfixning och kopplingen till ”problematiskt spelande” (Håkansson m.fl., 2021). I artikeln betonas betydelsen av mer forskning på individnivå rörande spelande och matchfixning vilket är intressant då STAD¹¹ vid Karolinska Institutet nyligen gjort en kartläggning av spelvanor och matchfixning bland elitfotbollsspelare på uppdrag av Svensk Elitfotboll (SEF). Kartläggningen visade att mellan 7 och 13 procent av spelarna hade en förhöjd risk eller förekomst av spelproblem. Gällande matchfixning visade resultatet att 0,5 procent av spelarna hade blivit kontaktad det senaste året, 3,6 procent hade blivit kontaktad vid någon gång, medan 12 procent kände någon som blivit kontaktad (Svensk Elitfotboll, 2022). Även om den sistnämnda procentsatsen är hög ska man ha i åtanke att ett fall av matchfixning kan vara känt av många spelare och därför blir siffran vanskelig att använda för att mäta omfattningen av problemet.

Även Brottsförebyggande rådet (Brå) har studerat matchfixning inom fotboll och basket där man inledningsvis konstaterade att kunskapen är bristfällig. I studien, som är från 2015, gjorde Brå en genomgång av misstänkta fall och hade även intervjuer med ett 60-tal nyckelpersoner. De misstänkta fallen uppgick till 40–50 unika under perioden 2012–2015. Resultaten visade att större delen av matchfixning initieras av personer utifrån men det finns även fall där spelare, funktionärer eller ledare varit initiativtagare. De som praktiskt sköter manipulationen finns i lite olika funktioner där det är primärt målvakter eller försvarsspelare inom fotbollen medan det inom basket var uteslutande domare. Dessa skillnader förklaras sannolikt av idrotternas olika beskaffenhet. Motivet bakom matchfixningen i Sverige handlar i princip uteslutande om att göra vinst på spelmarknaden. Brå föreslog i rapporten ett antal förebyggande åtgärder, på olika preventionsnivåer, riktade till idrottsrörelsen, spelmarknaden, rättsväsendet och politiken. Men de påpekade också att det vid det laget inte fanns några systematiska utvärderingar som kunde ge vetenskaplig tyngd åt de föreslagna åtgärderna (Nilsson m.fl., 2015).

Riksidrottsförbundet konstaterade 2013 tillsammans med ett antal andra aktörer att kunskapen om matchfixning inte var tillräcklig. Efter det tillsattes en heltidstjänst på RF, vilket i sig beskrivs som en ”konkret” förebyggande åtgärd (Claesson, 2014, s. 143), för att samordna det förebyggande arbetet. Uppgifterna för samordnaren handlar om informations spridning, utbildning och samverkan.

¹¹ STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem) är ett kompetenscentrum inom ANDT-preventionsområdet. STAD är verksamma på lokal, regional, nationell och internationell nivå.

En studentuppsats från 2022 har delvis undersökt det förebyggande arbetet kring matchfixning (Svensson, 2022) och kom fram till att mycket just har handlat om utbildning och information om problemet. Även det anonyma rapporteringssystemet minmatch.se som finns på RF:s webbsida lyfts fram som en förebyggande åtgärd vilket kanske i förlängningen kan verka preventivt men huruvida det i sig självt bör beskrivas som förebyggande är tveksamt.

Det finns däremot faktorer som kan ge vägledning i det förebyggande arbetet, till exempel de ekonomiska förutsättningarna då det har visat sig att ekonomiskt svaga föreningar är mest utsatta (Andersen, 2014; Svensson, 2022) eller att snittåldern för första inblandningen i matchfixning är ungefär 27 år (Hill refererad i Svensson, 2022). Vidare sker matchfixning utifrån ett vinstintresse under hela säsongen och inte bara i slutet av säsongen (Hill refererad i Andersen, 2014), vilket är intressant ur svenskt perspektiv då det inte framkommit något annat motiv än vinstintresset (Nilsson m.fl., 2015). Spellagen (SFS 2018:1138) har också fått viss uppmärksamhet i ett preventivt perspektiv, likaså RF:s reglemente som nämnts tidigare samt övervakningen av spelmönster (Svensson, 2022). Dessa olika regleringar har även tagits upp i flera studentuppsatser där de möjliga effekterna av dessa nyanseras (se t.ex. Andersson, 2016; Nordlind, 2016; Rabenius, 2021). De preventiva effekterna av reglering är något som problematiseras i allmänhet och av Rabenius (2021) i synnerhet.

Avslutningsvis kan konstateras att litteraturen ger en i huvudsak samstämmig bild i form av ett stort mörkertal, att det är få misstänkta fall även om det har skett en ökning under 2010-talet, ett ökat medialt intresse samt ett behov av mer kunskap på området. En kunskapslucka som Hurve och Jonsson (2018) tar upp i förhållande till matchfixning är innebörden av olämpliga relationer vilket de menar borde få en tydligare plats i utbildningar på detta område. Propositionen *Åtgärder för att säkerställa en sund och säker spelmarknad* (Prop. 2022/23:33) från december 2022 sätter också ljuset på hur angeläget problemet med matchfixning anses vara. Lagändringarna som föreslås rör i flera delar personuppgiftsbehandling men inrymmer även förslag om kontrollrutiner samt delning av uppgifter till polisen.

Dopning

För idrottens del är problemet med dopning (eller doping) en fråga om trovärdighet (Antidoping Sverige, 2020). Till följd därav har det även varit ett prioriterat område för idrottsrörelsen som arbetat mot dopning många decennier tillbaka. Riksidrottsförbundet (RF) var samordnare av arbetet med antidoping från 1980-talet fram till den 1 januari 2021 då organisationen Antidoping Sverige tog över utvecklingen, ledningen och samordningen av det nationella arbetet mot dopning. Dopning är reglerat både i dopningslagen (SFS 1991:1969) och av idrottsrörelsen genom egna dopningsregler (Idrottens Antidopingreglemente, fastställt 2020-12-22).

På uppdrag av Riksidrottsförbundet (RF) gjordes 2005 en inventering av forskningen gällande dopning. I inventeringen framgår att omfattningen av dopning var relativt outforskad. Större delen av forskningen var vid det laget medicinsk medan den statistiska informationen om dopningens omfattning var mycket knapphändig. Man efterlyste därför en förbättrad statistik för att se hur betydande problemet var innan resurskrävande åtgärder vidtogs (Hoff & Carlsson, 2005).

Antidoping Sverige redovisar sin verksamhet på hemsidan (www.antidoping.se) där det framgår att kontrollverksamhet samt regler och bestraffning har en viktig

plats och de redovisar även statistik gällande kontrollerna. Av statistiken kan man se att antalet kontroller och därmed bestraffningar sjönk under åren för Covid-pandemin, 2020 och 2021. Innan dess har siffrorna varit relativt stabila och man har i Sverige gjort 3 500 till 4 000 dopingkontroller per år sedan början av 2000-talet. Av dessa kontroller ligger andelen påföljande bestraffningar under femårsperioden 2015–2019 på mellan 0,7 och 0,9 procent (Antidoping Sverige, 2022).

Den årliga skolundersökningen av Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) visar att förekomsten av dopning bland unga legat på omkring en procent de senaste 20 åren och likaså i den senaste undersökningen 2022 (Åström & Guttormsson, 2022). Det finns även forskning som visar att attityden till dopning bland unga i Sverige är i huvudsak negativ (Öström, 2017). En annan rapport från CAN om drogutvecklingen i Sverige från 2019 visar att vuxna (17–84 år) som någonsin dopat sig ligger på 0,6 procent, varav de som uppgav bruk senaste året låg på 0,1 procent (CAN, 2019).

Det finns även statistik som skulle kunna användas för att rikta det preventiva arbetet. Det är exempelvis 95,5 procent män bland de som straffas för dopning och ungefär hälften är utövare utanför tävlingsammanhang. De idrotter som framför allt drabbas är tyngdlyftning/styrkelyft följt av friidrott (Antidoping Sverige, 2022). I en enkätundersökning, tyvärr med relativt låg svarsfrekvens (35,5 %), framkom att de som dopar sig är primärt utövare på lägre nivå och att ett vanligt motiv bland de dopade var att få snyggare kropp. Vidare visade resultaten att sensationssökande och riskbenägenhet var vanligare hos de som dopar sig (Thiborg & Carlsson, 2007).

En kvalitativ studie har även undersökt de individuella mekanismerna som gör att personer börjar respektive slutar dopa sig. Genvägar till goda resultat är en tydlig drivkraft i ingången till dopning medan vägen ut ur dopning påverkas mycket av oron för att bli påkommen som kriminell. Den strikta svenska antidopningspolicyn verkar därmed ha en förebyggande effekt (Andreasson & Johansson, 2020). Å andra sidan menar Henning och Andreasson (2022) att svensk policy även bidragit till en skuggsida där bruket alltjämt förekommer men där risken för upptäckt är lägre. De menar att det bidragit till att dopningen har närmare förknippats med kriminalitet och våld samt att muskulösa kroppar och bodybuilding kommit att stigmatiseras. De jämför i sin forskning med brittisk policy som fokuserar mer på skadereducering som görs möjligt av att eget bruk inte är olagligt.

Folkhälsomyndigheten har sedan 2011 finansierat nätverket PRODIS (Prevention av dopning i Sverige) som arbetar förebyggande mot dopning i Sverige och de har utvecklat en dopningsförebyggande metod som kallas ”100 % ren hårdträning” som riktar sig till gym (Folkhälsomyndigheten, 2022). Metoden utvärderades av enheten STAD på Karolinska Institutet men de kunde inte svara på om metoden haft någon effekt. De menade dock att metoden gav sekundära vinster i form av kvalitetsstämpel för gymmet och ökad trygghet för personal och tränande (Denhov & Molero, 2018). Av baslinjemätningen i utvärderingen har Molero m.fl. (2017) även publicerat resultat som visar att dopning är nästan tre gånger vanligare bland de som använt andra droger än de som inte rapporterade någon annan droganvändning.

Det förebyggande arbetet som PRODIS och RF bedriver lyfts även fram av Andreasson och Henning (2019) i en jämförande studie mellan USA och Sverige. De konstaterar att det svenska förebyggande arbetet bedrivs på flera nivåer i samhället, från nationellt till lokalt och även påverkas av det globala perspektivet.

De påpekar vidare att det svenska arbetet bygger på en tradition av svenskt folkhälsoarbete som inte finns på samma sätt i USA. Även Lindholm (2013) har jämfört lagstiftningsarbetet i USA och Sverige angående dopning och drog då slutsatsen att det inte fanns några egentliga skäl för lagstiftarna att ytterligare blanda sig i kampen mot dopning inom sporten.

Det noteras att en del litteratur om förebyggande arbete kring dopning utgör rapporter om ANDT-förebyggande arbete (Alkohol, Narkotika, Dopning, Tobak). En relevant fråga är i vilken utsträckning det går att ta fram åtgärder utifrån denna sammanslagning för att motverka det enskilda problemet, exempelvis dopning enskilt.

Trakasserier, hot och våld

Problem med trakasserier, hot och våld inom idrotten behandlas av Riksidrottsförbundet i en förebyggande riktlinje där de listar ett flertal förebyggande åtgärder som syftar till att ”undanröja eller reducera potentiellt farliga situationer” (2019a, s. 5). De har med andra ord ett situationellt förhållningssätt till preventionen. RF hänvisar även till Oransky och Fisher (2009) som visat att risken för våld ökar när heterosexism, grabbjargong, känslomässig begränsning och ständig ansträngning förekommer i ett sammanhang, vilket på många håll överensstämmer med situationer inom idrotten. De förebyggande åtgärderna som listas i riktlinjen kan sammanfattas som kartläggning, samverkan samt utbildning och informations-spridning (RF, 2019a).

Hur vanligt det är med trakasserier, hot eller våld inom idrotten är tyvärr precis som många andra brottstyper en aning oklart. Det finns indikationer på att problemet är relativt omfattande men några aktuella undersökningar verkar inte ha genomförts. I flera fall hänvisas fortfarande till den statliga utredningen (SOU 2013:19) från 2013 trots att utredaren då förordade att en ny mätning skulle göras inom några år.¹² Kartläggningen visade att 17 procent av de tillfrågade inom idrotten hade utsatts för trakasserier, hot eller våld under det senaste året. Högst var siffran bland VD/sportchef/klubbdirektör (42%) och därefter domare (35%).

En relativt ny intervjustudie med sportchefer visar att hot och hat är ständigt närvarande och att det skett en normalisering där detta ses som en del av jobbet. Gränsen anses däremot passerad när anhöriga berörs (Lager & Stigenberg, 2019). Även domare har tidigare visat sig vara svårt drabbade då det framkommit att så många som 73 procent av fotbollsdomare någon gång utsatts för hot eller våld och då särskilt i form av psykiskt våld. De yngre domarna löpte en större risk att drabbas (Norlander m.fl., 2001). Situationen för unga domare har även uppmärksamats i en intervjustudie som visar på omfattande problem med emotionella övergrepp, särskilt inom pojk-/herridrotten. Det framgår att det behövs mer forskning kring just detta ämne och vilka åtgärder som kan ha bäst förebyggande effekt (Eliasson, 2021).

Ett antal forskningsartiklar har publicerats gällande våld inom svensk ishockey. Alsarve och Angelin (2020) sätter våld i ett bredare perspektiv där även icke-fysiskt våld inkluderas och även i ett perspektiv där våld ingår i en process med början i negativa normer och värderingar. Deras resultat visar på en kultur inom ishockeyn där det i den slutna miljön finns ett delvis annat normsystem med förekomst av homofobi och heterosexism. Alsarve (2019) menar att en del egen-

¹² Kartläggningen av förekomsten av våld, hot och trakasserier inom idrotten genomfördes av Stiftelsen Tryggare Sverige.

skaper i ishockeyns interna miljö fungerar både positivt i form av sammanhållning och trygghet men även kan utgöra riskfaktorer för våld. Inom ishockeyn, som traditionellt sett är en mansdominerad och sluten miljö, riskerar skadliga värderingar att få fäste och näring vilket i förlängningen kan innebära högre risk för våld. Alsarve har ett särskilt genusperspektiv och hänvisar till Flood (2019, refererad i Alsarve, 2020) som visat att ett feministiskt förhållningssätt är en framgångsfaktor i det våldspreventiva arbetet. Utifrån det har Alsarve tagit fram en modell för det våldspreventiva arbetet inom idrotten och då inte begränsat till ishockeyn.

Otillåten påverkan

Otillåten påverkan är ett område som samlar en mängd olika enskilda företeelser, så kallade påverkansformer. De olika påverkansformerna som åsyftas är vanligen trakasserier, hot, våld och korruption (Hurve & Jonsson, 2018; Gårdare, 2021). Dessa enskilda gärningar hanteras i två olika spår. Det ena rör otillåten påverkan i form av handlingar som på något vis syftar till att påverka beslut eller ageranden inom idrotten. Det andra spåret är det mer allmänna arbetet mot trakasserier, hot och våld inom idrotten som inte är del i en otillåten påverkan.

Den otillåtna påverkan har varit ett hot mot svensk idrott sedan 1990-talet då huliganer utövade påtryckningar mot de klubbar som de ansåg som sina. Senare har även andra kriminella nätverk kommit att blanda sig i idrotten på olika sätt och det har uppstått en grov ekonomisk brottslighet kopplad till idrotten (Gårdare, 2021).¹³ Det är med detta sagt inte så konstigt att Riksidrottsförbundet i sin strategi pekar ut den organiserade brottsligheten som ett allvarligt hot mot idrottsrörelsen. Brottsförebyggande rådet, Brå har tagit fram handboken *Att förebygga och hantera påverkansförsök* men den tar inte specifikt sikte på problemen inom idrotten (Jonsson m.fl., 2017). En viktig skillnad inom idrotten jämfört med exempelvis statsförvaltningen är att många inom idrotten ”arbetar” på ideell basis. Arbetsmiljöbestämmelser är därmed inte alltid tillämpliga inom idrotten och underlaget till Brås handbok är en undersökning kring myndighetsanställda vilket troligen inte heller är jämförbart med idrotten i alla delar. Det kan dock finnas väsentliga stycken i Brås material som är tillämpliga på enskilda påverkansformer som även kan drabba idrotten.

Hurve och Jonsson (2018) har skrivit en rapport för Brå gällande just otillåten påverkan inom idrotten och menar att den otillåtna påverkan kan ske dels genom handlingar i affekt, dels på ett mer strategiskt och rationellt sätt. De påpekar att förebyggande åtgärder behöver utformas på olika sätt beroende på vilken sorts påverkan det är fråga om. Av intervjuer framkommer att påverkansförsök som sker i affekt från en gärningsperson oftast inte leder till någon bestående otrygghet. Påverkansförsök som däremot sker utstuderat och strategiskt ger allvarligare konsekvenser för den drabbade och det förekommer även utanför den vanliga idrottsmiljön, till exempel genom nätdrev. Särskilt svåra blir konsekvenserna om gärningspersonen har ett skrämsekäpital, exempelvis genom tillhörighet till en kriminell gruppering. Dessa strategiska påverkansförsök kräver också mer av den drabbades förening och förbund. Detta har en särskilt allvarlig betydelse för idrotten då det framkommit att det är en större andel personer med skrämsekäpital som står för den otillåtna påverkan mot idrotten (Hurve & Jonsson, 2018).

¹³ Infiltration av föreningar är ett problem inom ramen för den otillåtna påverkan. Infiltration tas inte upp särskilt här men är likväl något som rimligtvis skapar otrygghet hos medlemmar. Den svenska föreningsdemokratin är relativt sårbar för personer med orena motiv, i synnerhet om de har ett skrämsekäpital (Hurve & Jonsson, 2018).

Hurve och Jonsson drar utifrån resultaten slutsatsen att utsattheten för otillåten påverkan beror mer på vilken funktion man har än vilken sport man verkar i. Domare utsätts troligen för samma risksituationer oberoende av idrottstypen medan domare och spelare inom samma idrott troligen inte möter samma risksituationer. Däremot kan olika faktorer som har att göra med idrotten ändå påverka omfattningen av utsattheten. Vidare konstaterar rapportförfattarna att otillåten påverkan tidigare har angripits av organisationer och myndigheter utanför idrotten vilket ger indikationer på hur idrotten kan ta sig vidare. Det handlar dels om att bryta normaliseringen av trakasserier och hot, dels om att föreningar (arbetsgivare) ska bidra med det stöd som krävs. Rapporten lämnar flertalet rekommendationer till det förebyggande arbetet där det centrala är en öppenhetskultur och en seriös hantering av problemet. De påpekar däremot att det är svårt att förebygga strategiska påverkansförsök och att det i de fallen krävs en beredskap i organisationen (Hurve & Jonsson, 2018).

Stalking

Stalking, eller olaga förföljelse, är ett brott som kommit att uppmärksammas i allt större utsträckning under senare år. Det innebär allvarliga konsekvenser för livskvaliteten hos den som är utsatt och kan leda till olika former av psykisk ohälsa och även post-traumatisk stress (Strand, 2019).

En kunskapsöversikt från Brå har visat att nio procent av befolkningen någon gång utsatts för stalking och att två tredjedelar var bekant med gärningspersonen. Resultaten visar också att stalkingen får större konsekvenser ju närmare relation den drabbade och gärningspersonen haft. Stalking av en okänd person är sällan förenat med våld eller hot om våld (Dovelius m.fl., 2006), däremot kan det få stora konsekvenser för den drabbade. Varken stalkningsbeteendet eller benägenheten att utföra hot eller våld skiljer sig mellan män eller kvinnor, däremot utgör kvinnor 10-25 procent av de som stalkar (Strand, 2019). Det har även påpekats att arbetsgivaren har ett långsgående ansvar för arbetsmiljön och att det finns en skyldighet att jobba förebyggande och uppföljande när det finns risk för hot eller våld (Dovelius m.fl., 2006). Idrottsrörelsen är naturligtvis inte undantagen dessa skyldigheter.

Olika forskare har under åren gjort ansatser för att dela in stalkare i olika typologier beroende på motiv och relation till den utsatta. Mullen m.fl.¹⁴ menar att effektiva åtgärder mot stalking måste kombinera straffrättsliga insatser och vård i olika omfattning och kombination. Det som främst angår idrottsrörelsen är så kallad kändisstalking. En stalkare som drivs av ett sexualbrottsligt motiv kräver i första hand straffrättslig åtgärd, möjligen kompletterad med vård. Det är dock den minst förekommande typen även om den rimligen är mest skrämmande. De andra typerna av kändisstalkare kräver olika grad av behandling. Detta ligger även i linje med annan forskning som tyder på att de som stalkar offentliga personer (därmed obekanta) oftare har en psykisk ohälsa (Strand, 2019).

En lag mot olaga förföljelse infördes 2011 för att möta problemet med stalking (SFS 1962:700). En utvärdering av lagen från Brå visade dock att effekterna av lagen var relativt begränsade. Brottet bygger på upprepade underbrott som exempelvis ofredanden, olaga hot och misshandel vilka ska ses som en helhet (jämför med kvinnofridsbrottet). Problem som lyfts fram gällande olaga förföljelse är

¹⁴ Typerna såsom Strand (2019) översatt dessa från Mullen m.fl. (1999): den avvisade (*the rejected stalker*), den närhetssökande (*the intimacy seeking stalker*), den inkompetente (*the incompetent suitor*), hämnaren (*the resentful stalker*), sexualbrottsstalkaren (*the predatory stalker*).

oklara brottsrekvisit, svårigheter med bevisning och de lågt prioriterade underbrotten (Jerre, 2015). Brås statistik visar även att anmälningarna har minskat sedan lagen infördes.

Inom ramen för ett regeringsuppdrag har det nyligen genomförts en systematisk kartläggning av forskning gällande stalkning (Strand, 2022). Kartläggningen är i grunden sprungen ur arbetet mot mäns våld mot kvinnor vilket innebär att så kallad kändisstalkning egentligen inte är föremålet för studien. Där framgår likväl ett antal punkter gällande förebyggande arbete som kan fungera. Bland annat poängteras betydelsen av kunskap hos polis och åklagare, utfärdande av kontaktförbud och att utsatta medverkar i utredning. Mer forskning behövs dock för att studera de kausala och långsiktiga effekterna av de brottsförebyggande åtgärderna och särskilt avseende kontaktförbuden. I kartläggningen lämnas även ett antal rekommendationer för den drabbade som skulle kunna innebära en ökad känsla av kontroll och därmed trygghet (Strand, 2022).

Sexuella övergrepp

Sexualbrott är något som naturligt väcker starka känslor och sexuella övergrepp inom idrotten för troligen tankarna till en vuxen, manlig ledare som förgriper sig på barn i idrottsföreningen. Dessa fall av pedofili uppmärksammas givetvis med anledning av det anstöt som väcks, kanske särskilt mot bakgrund av hur idrotten i hög grad bygger på relationer och att den vuxne har ett makt- och statusöverläge i relation till barnet eller ungdomen (Stier, 2021).

Bilden av pedofilen i idrottsföreningen är dock inte helt rättvisande och det kan krävas en uppdaterad problembild som överensstämmer med hur det faktiskt ser ut (Johansson, 2021a). Ändå har det kommit fram att idrottsrörelsen inte kommit så långt som man borde på det här området. Bris (2017) har pekat på brister både i förebyggande och i uppföljande arbetet och Johansson (2020) menar att de största specialidrottsförbunden uppvisade brister i åtgärdsarbetet (mer om det nedan). Samtidigt uppstår ett dilemma av att det finns uppgifter om en spridande beröringsskräck bland idrottslärare på grund av oron för att bli anklagad. Det finns även internationella exempel på en sorts ”no touching-kultur”. Detta påverkar både barnens inläring och lärarens arbetsituation (Öhman, 2015) och har även framkommit i svensk media på senare tid (Dagens Nyheter, 2022).

Johansson (2020) har på uppdrag av Riksidrottsförbundet tagit fram en rapport där idrottens policy mot sexuella övergrepp ställs mot tillämpningen av densamma.¹⁵ Hon påpekar att en policy inte betyder något om den inte tillämpas och hon undersökte därför hur de största (n=10) specialidrottsförbunden för barn och unga arbetade med problemet. Resultaten visade att det fanns ett gap mellan vad som sågs och vad som görs. Alla är överens om problemet och att det är allvarligt men det finns hinder som gör att åtgärdsarbetet på de flesta håll inte fått fart. Johansson menar att den absolut främsta utmaningen är att bryta tystnads-kulturen. Johansson lämnar fem rekommendationer till idrottsrörelsen varav de två första innebär att erkänna och tydliggöra problembilden (s. 45).

Precis som inom många andra områden finns relativt lite forskning om omfattningen av sexuella övergrepp (Timpka m.fl., 2015). Det verkar inte vara några särskilda idrotter där förekomsten är högre, däremot har elitidrotten pekats ut som ett sammanhang med högre risk för sexuella övergrepp och även andra

¹⁵ Johansson tar även upp sexuella gråzoner då gränserna inte alltid är så tydliga när det kommer till relationer inom idrotten. Dessa gråzoner innebär en särskild utmaning för idrotten och i en del länder finns regleringar av sådana relationer men Johansson påpekar att effekten av sådan reglering ännu är outforskad och kanske inte rätt väg fram.

problem (Bris, 2017; Johansson, 2020; Stier 2021). Bris (2017) rapporterar en utsatthet på mellan 2 och 14 procent utifrån samtal de tar emot. En studie rörande övergrepp mellan tränare och idrottare visade att fem procent av idrottare någon gång utsatts för någon form av sexuellt övergrepp av en tränare (Johansson, 2012). I en annan studie låg utsattheten på elva procent (Timpka m.fl., 2019). Det finns tydliga tecken på att förekomsten är svår att studera då utsattheten har sträckt sig från 2 till 55 procent beroende på hur, var och vad man mäter (Johansson, 2012)¹⁶. Det råder däremot enighet om att problemet är högst aktuellt och behöver åtgärdas.

I rapporter gällande sexuella övergrepp inom idrotten framkommer flertalet åtgärder och rekommendationer där den absoluta tyngdpunkten ligger på information, utbildning och behovet av att synliggöra och tydliggöra problemet (Johansson, 2021b). Utdrag från belastningsregistret lyfts ibland fram (t.ex. RF, 2019b) men det har också problematiserats då det är resurskrävande och effekten kan ifrågasättas (Johansson, 2012). Ett sätt att gestalta problemet med sexuella övergrepp är genom en modell som Johansson (2012, s. 44) redogör för enligt följande kriterier:

1. Motivation hos den potentiella förövaren att begå sexuella övergrepp
2. Övervinna invärtes/interna hämningar hos den potentiella förövaren
3. Övervinna utvärtes/externa hinder
4. Övervinna det tilltänkta offrets motstånd

Här finns tydliga likheter med Cohen och Felsons (1979) rutinaktivitetsteori. Den tredje punkten; utvärtes/externa hinder är den del där situationella åtgärder lämpligen bör beaktas. En sådan åtgärd som föreslås (Johansson, 2012; Bris, 2017; RF, 2019b) är en ökad vuxennärvaro i olika sammanhang vilket kan vara antingen föräldrar eller fler tränare/ledare.

Problemet med sexuella övergrepp inom idrotten kompliceras av att övergreppen sällan anmäls då den drabbade fortfarande är aktiv och i de fall ett barn eller en ungdom berättar för någon så är det ofta en jämnårig kamrat. Liksom i andra typer av kränkningar finns här också särskilda sårbarheter (Johansson, 2012; 2020). Det finns även en tystnadskultur som bidrar till underrapportering, som i sin tur fortsätter att bidra till tystnadskulturen. Samtidigt är det förebyggande arbetet bristfälligt och insatserna inom idrotten bygger ofta på rapporteringen. Denna växelverkan mellan tystnadskulturen och underrapporteringen behöver brytas med ett systematiskt arbete inom och utom idrotten där det är kollektivet som behöver ta ansvar och inte den drabbade (Johansson, 2018).

Den fysiska miljös betydelse för uppkomst av brott och otrygghet

Idrottsrörelsen i Sverige har sedan några år arbetat aktivt med trygghetsfrågor vilket primärt visat sig genom ett brett värdegrundsarbete (Norberg & Lindholm, 2021). Det finns dock vissa frågor kopplat till trygghet som inte har tilldragit sig samma uppmärksamhet. En sådan fråga är den fysiska miljön och dess betydelse för uppkomsten av brott och otrygghet på väg till och från idrottsanläggningar.

Idrottsanläggningar i form av ridhus, fotbollsplaner, gymnastiksal, ishallar etc. ligger ofta lite avsides vilket kan bidra till minskad social kontroll och ökad otrygghet. Det finns anledning att studera detta närmare och beakta bland annat placeringen av anläggningar i stadsplaneringen. Forskningen visar att en god tillgång till träningsanläggningar ökar benägenheten att motionera. Likaså har det

¹⁶ Se även Timpka m.fl. (2015) för analys och diskussion av metodologiska problem.

geografiska avståndet till anläggningen och brist på säkra och trygga transportsätt identifierats som hinder för träning hos barn. Tryggheten har särskilt stor betydelse för kvinnor, barn och äldre (Faskunger, 2007).

Jämställdhetsperspektivet kan antas ha stor betydelse i den här frågan då en enkätstudie visade att 100 procent av kvinnorna och 6 procent av männen svarade att säkerhet och trygghet hade stor eller mycket stor påverkan på deras benägenhet att motionera (Helmbold, 2014). En annan studie med enbart kvinnliga respondenter visade att hälften av kvinnorna hade begränsat sig på något vis i sitt motionerande på grund av otrygghet (Uddenstig & Donborn, 2020). I studien uppgav respondenterna att viktiga förändringar för att öka benägenheten att motionera skulle vara en ökad koncentration av människor, god belysning och väl överblickbara platser.

Även Rydenstam m.fl. (2020) har genomfört en studie angående de fysiska och sociala egenskaperna som främjar respektive hindrar fysisk aktivitet i svenska utsatta områden. Data samlades in med hjälp av ungdomar boende i områdena som identifierade olika aspekter i den fysiska och sociala miljön som de upplevde som positiva eller negativa. Resultaten visade att parker, lekplatser, utomhusgym, idrottsanläggningar var mest främjande. Det som rapporterades som de främsta hindren var brister i framkomlighet på gång- och cykelbanor, belysning och bekvämligheter. Personlig säkerhet i den sociala miljön (i motsats till den fysiska miljön) var också vanligt förekommande som hinder och grupper av unga män lyftes särskilt av kvinnliga deltagarna som ett hinder.

Stort behov av ett utvecklat arbete

Utsattheten för den enskilde idrottaren i Sverige på en övergripande nivå bedöms som relativt outforskat. I Brås årliga, nationella trygghetsundersökning (NTU) finns till exempel inga uppgifter om utsattheten eller otryggheten i idrotts-sammanhang. Inte heller i Brås skolundersökning som riktar sig till ungdomar i årskurs 9 finns några uppgifter om utsatthet eller otrygghet i samband med idrott. Enligt statistik från SCB, redovisad av Riksidrottsförbundet (2022a), som rör perioden 2018–2019 framgår att nästan 60 procent av ungdomar mellan 12–18 år idrottar i en förening eller klubb. Bland pojkar är andelen ännu högre. Mot bakgrund av hur stor andel unga som idrottar bör rimligen frågor om utsatthet för brott och otrygghet inom idrotten löpande mätas och följas upp.

Något som Riksidrottsförbundet å andra sidan uppmärksammar på sin hemsida är hotet från terrorismen. De konstaterar att terrorhotnivån sedan 2010 ligger på en förhöjd nivå och att konsekvenserna skulle vara stora men att sannolikheten att utsättas för attentat är mycket låg (RF, 2020b). Resonemanget känns igen från skolvärlden där risken för ett skolattentat är låg men där kommuner och huvudmän lägger enorma resurser på att utbilda och informera om så kallat PDV (pågående dödligt våld).

Möjligen borde idrottsrörelsen snarare prioritera arbetet med de sammanhang där risken för en osund miljö är stor. Stier (2021) menar att det finns ett antal riskområden inom barn- och ungdomsidrotten som kan visa på en osund miljö. Ett riskområde är slutna och täta idrottsmiljöer med begränsad insyn där till och med vårdnadshavare i vissa fall hålls utanför. Ett annat område handlar om personkult och idolisering av ledare, eller ledare som har ett olämpligt förhållningssätt till utövarna. Det kan också handla om ett osunt förhållningssätt till kroppen där sjukdom, smärta, matvanor och vikt ingår. Kommunikation framhålls också då det kan finnas en osund kommunikationskultur och/eller aggressivt eller kränkande språk. Stier påpekar även att kommunerna har både möjlighet och ett

ansvar för att idrotten fungerar som det är tänkt. Kommunernas ansvar är något som sällan nämns men möjligen kommer att få en allt större plats efter den nya lagstiftningen om kommunernas brottsförebyggande ansvar.

En företeelse som växt på senare tid är privata tränare som ungdomar tränar med utöver föreningens organiserade träningar. Det är en bransch som inte har samma reglering som föreningarna vilket kan innebära en ökad sårbarhet för barn och ungdomar. Det förekommer exempel på privata tränare som missskött sig och ändå kan fortsätta träna (Bergström, 2022). När det gäller privata tränare så finns det flera delar i ett sådant upplägg som Johansson (2012) tar upp som riskfaktorer för sexuella övergrepp i sin kunskapsöversikt. Man bör också ha Stiers (2021) forskning i åtanke gällande de mindre idrottsmiljöerna för barn och unga och vilka risker det kan innebära.

Enkätundersökning

Sammanfattningsvis visar resultaten från enkätundersökningen att i stort sett samtliga av förbunden, vid minst ett tillfälle under de senaste 12 månaderna, fått kännedom om att personer har utsatts för brott med anledning av sitt utövande, engagemang eller arbete inom idrotten. I första hand handlar det om olika former av trakasserier (49%), sexuella ofredanden (33%) och stölder (30%). Utsattheten är inte jämnt fördelad utan större förbund och förbund som samordnar lagidrotter rapporterar i större utsträckning att de fått kännedom om brott jämfört med mindre förbund och förbund som samordnar individuella idrotter. När det gäller specialidrottsförbund med en majoritet kvinnliga respektive manliga utövare finns tydliga skillnader i vilken typ av brott förbunden rapporterar. En högre andel förbund där majoriteten av utövarna är kvinnor uppger att de fått kännedom om trakasserier och sexuella ofredanden, medan förbund där majoriteten av utövarna är män rapporterar om fysiskt våld, matchfixning, skadegörelse, hot och utpressning samt påverkan eller försök till påverkan. Trots att många av specialidrottsförbunden fått kännedom om brott saknar nästan hälften (48%) rutiner i form av handlingsplaner, policydokument och motsvarande för hur enskilda individer och idrottsföreningar ska rapportera händelser som kan vara brottsliga. Lika många förbund (48%) saknar rutiner för att hantera de brott som inträffar och ännu fler (58%) saknar rutiner för att förebygga brott. Resultaten visar att det i första hand är små förbund, förbund som samordnar individuella idrotter samt förbund där en majoritet av utövarna är män som saknar denna typ av rutiner.

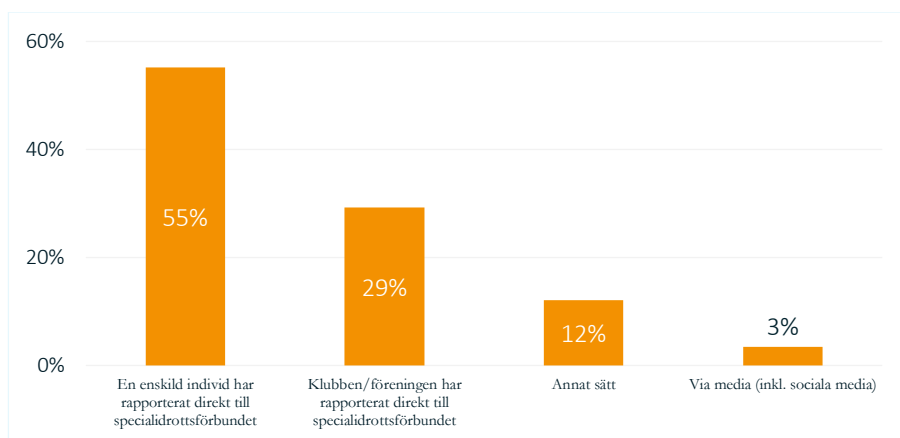
Utsatthet för brott

Nedan redovisas resultaten från den enkätundersökning som genomförts med samtliga av Riksidrottsförbundets 71 specialidrottsförbund.

Många förbund har kännedom om brott

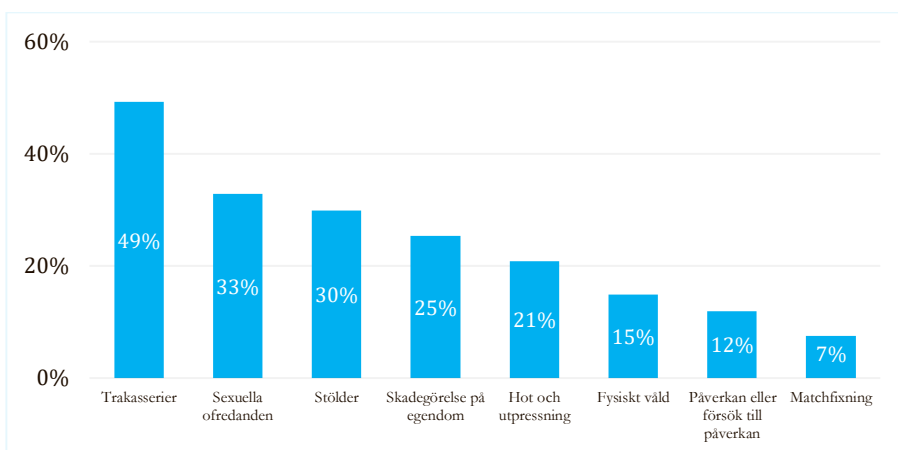
Sammanlagt uppger 73 procent av specialidrottsförbunden att de vid minst ett tillfälle under de senaste 12 månaderna fått kännedom om att någon verksam i de idrottsföreningar eller på det förbund som de representerar har utsatts för brott med anledning av sitt utövande, engagemang eller arbete inom idrotten.

På frågan hur specialidrottsförbunden fått kännedom om det inträffade svarar majoriteten att en enskild individ (55%) eller den aktuella föreningen (29%) rapporterat direkt till förbundet. I ytterligare andra fall har förbunden fått information om det inträffade via Riksidrottsförbundets visselblåsartjänst eller via domare (Figur 1).

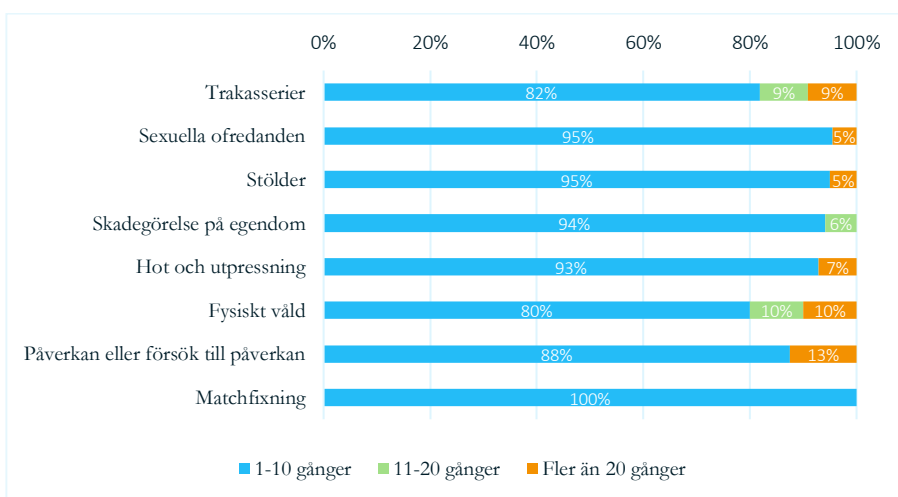
Figur 1. De vanligast förekommande sätten som specialidrottsförbunden fått kännedom om utsatthet (n = 67).

Vad gäller kännedom om utsatthet inom specialidrottsförbunden handlar det främst om olika former av trakasserier, vilket framgår av Figur 2. Nästan hälften av specialidrottsförbunden rapporterar att de fått kännedom om minst en händelse på förbundet och/eller inom en idrottsförening inom kategorin trakasserier. Därefter följer kategorierna sexuella ofredanden (33%) samt stölder (30%). Förekomsten av manipulation av matcher eller resultat, så kallad matchfixning, är minst vanligt förekommande (7%). Förbunden hade även i en frisvarsfråga möjlighet att lägga till andra brott som de fått kännedom om under det gångna året. Ett förbund rapporterade om stalkning och tre förbund om dopning.

Figur 2. Kännedom om utsatthet för olika brottstyper bland specialidrottsförbunden (n = 67).

Specialidrottsförbunden fick också ange det uppskattade antalet gånger som respektive brottskategori kommit till deras kännedom. Respondenterna fick uppskatta frekvenserna enligt spannen *1–10 gånger*, *11–20 gånger* eller *fler än 20 gånger*. En övervägande majoritet av samtliga brottskategorier angavs inom frekvensspannet 1–10 gånger (Figur 3).

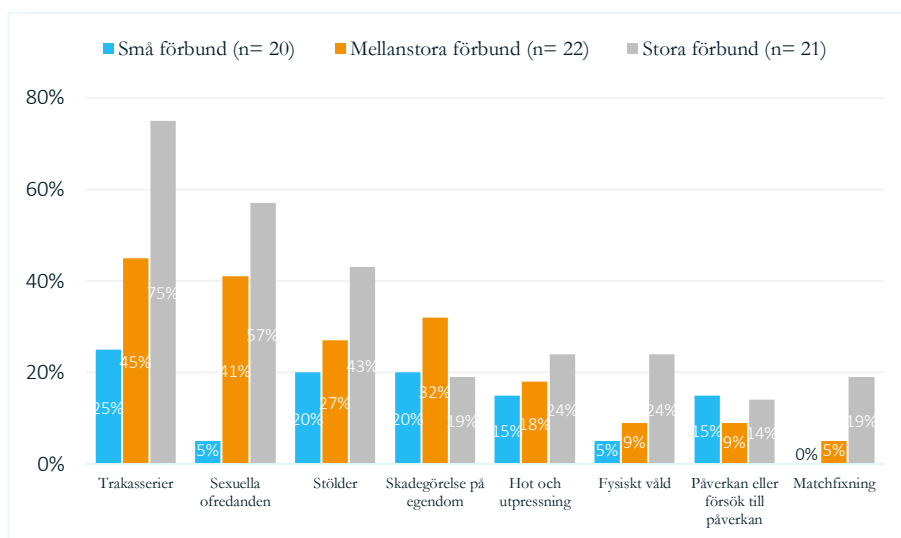

Figur 3. Fördelning av frekvens inom respektive brottskategori.

Små, mellanstora och stora förbund

Utsattheten är inte jämnt fördelad utan större förbund¹⁷ vittnar om en större utsatthet än mindre förbund (se Figur 4). När resultaten bryts ned på denna nivå sticker några kategorier särskilt ut. Det gäller bland annat påverkan eller försök till påverkan där 15 procent av de små förbunden jämfört med 14 procent av stora förbunden uppger att de fått kännedom om denna typ av brott. Detta resultat hänger dock sannolikt främst samman med att det är relativt få små förbund vilket gör att enskilda svar kan få stor påverkan på resultaten.

Den kategori som flest förbund rapporterar att de fått kännedom om, oavsett storlek, är trakasserier. Det gäller särskilt för de stora förbunden där hela 75 procent beskriver att de fått kännedom om trakasserier. Motsvarande andel för de mellanstora och små förbunden är 45 respektive 25 procent.

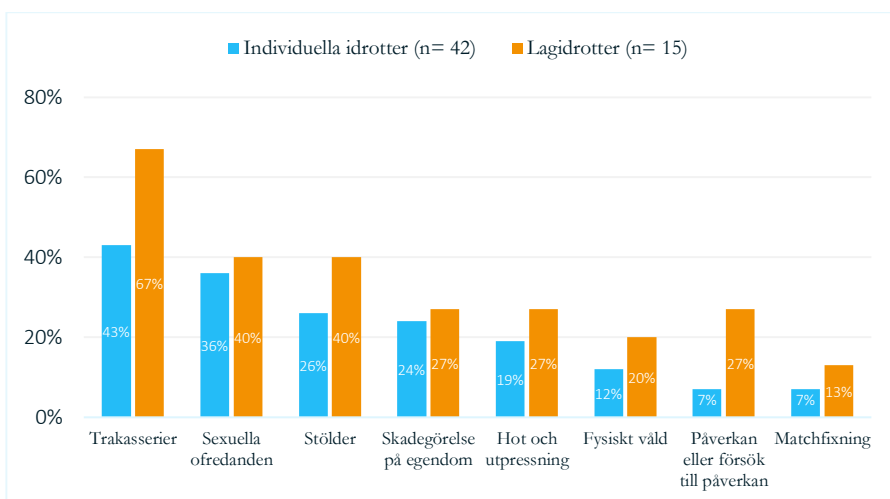

Figur 4. Kännedom om utsatthet för olika brottstyper bland specialidrottsförbunden beroende på förbundets storlek.

Lagidrotter och individuella idrotter

När det gäller kännedomen om utsatthet för olika typer av brott i individuella idrotter jämfört med lagidrotter visar resultaten att förbund som samordnar lagidrotter genomgående rapporterar en högre utsatthet. Här ska noteras att de större specialidrottsförbunden generellt sett utgörs av lagidrotter varför resultaten snarare kan hänga samman med storlek på förbundet än det faktum att det är en lagidrott (se Figur 5).

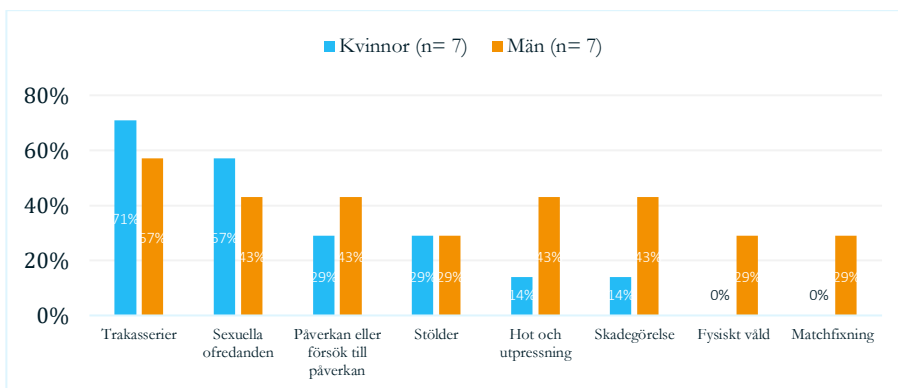
¹⁷ Riksidrottsförbundet redogör i sin verksamhetsberättelse från 2021 för hur många aktiva idrottsutövare respektive specialidrottsförbund har. Utifrån detta har en kategorisering genomförts i små, mellanstora respektive stora förbund. Små specialidrottsförbund omfattar förbund med under 12 000 aktiva utövare (20 förbund). Mellanstora specialidrottsförbund utgörs av förbund med mellan 12 000 och 60 000 aktiva utövare (22 förbund). Stora specialidrottsförbund är förbund med över 60 000 aktiva utövare (21 förbund).

Figur 5. Kännedom om utsatthet för olika brottstyper bland specialidrottsförbunden beroende på om det handlar om individuella idrotter eller lagidrotter.

Förbund där en majoritet av utövarna är kvinnor

En analys i specialidrottsförbunden¹⁸ med en majoritet kvinnliga respektive manliga utövare visar på tydliga skillnader i förbundens kännedom om utsatthet. En högre andel förbund där majoriteten av utövarna är kvinnor uppger att de fått kännedom om trakasserier och sexuella ofredanden, medan en högre andel förbund där majoriteten av utövarna är män uppger att de fått kännedom om bland annat fysiskt våld, matchfixning och försök till påverkan (se Figur 6).

Figur 6. Kännedom om utsatthet för olika brottstyper bland specialidrottsförbunden beroende på om majoriteten av utövarna är män eller kvinnor.

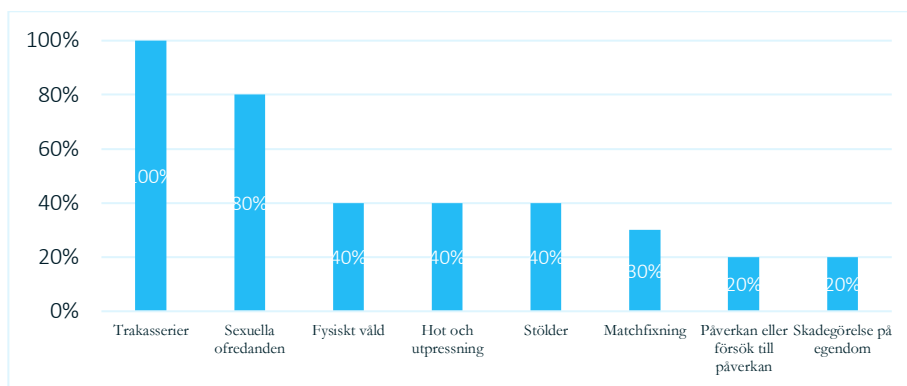
Förbund där en stor andel utövare är barn och ungdomar

Specialidrottsförbunden för fotboll, innebandy, ridsport, simidrott, gymnastik, tennis, ishockey, handboll, basket och friidrott omfattar tillsammans över 80 procent av barn- och ungdomsverksamheten i svensk idrottsrörelse.¹⁹ Som framgår av Figur 7 uppger samtliga av dessa specialidrottsförbund att de under det gångna året fått kännedom om att någon verksam i de idrottsföreningar eller på det förbund som de representerar har utsatts för brott med anledning av sitt utövande,

¹⁸ Utifrån Riksidrottsförbundets siffror (2021) kan resultatet även brytas ned till idrotter där en majoritet av utövarna är kvinnor. Sju specialidrottsförbund har en övervägande majoritet aktiva kvinnor (över 65 procent). De förbund som ligger vid eller strax över 50 procent kvinnor har ej räknats med då könsfördelningen anses vara för jämn.

¹⁹ FOU 2020:3

engagemang eller arbete inom idrotten. I första hand handlar det om trakasserier och sexuella ofredanden. Mindre vanligt förekommande är matchfixning, påverkan eller försök till påverkan samt skadegörelse på egendom.

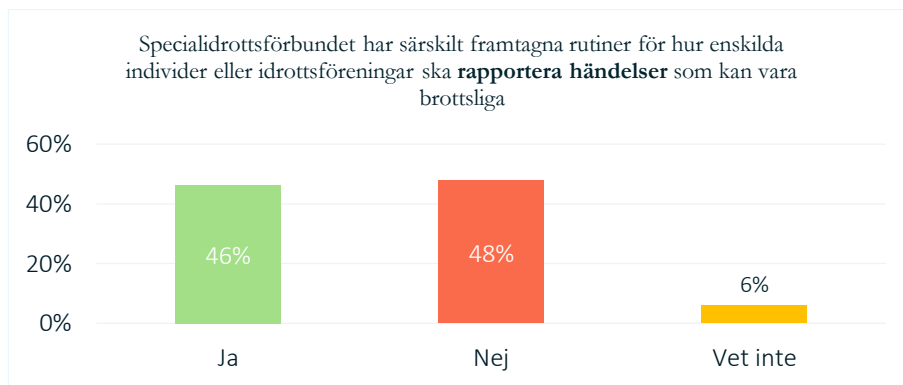

Figur 7. Kännedom om utsatthet för olika brottstyper bland de specialidrottsförbund som samlar flest barn och unga.

Förekomst av rutiner för att rapportera, förebygga och hantera brott

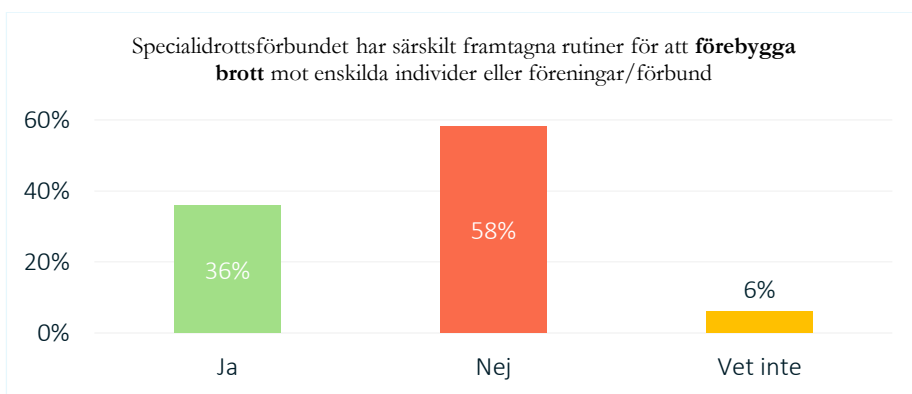
Vid sidan av erfarenheter kring utsatthet för brott fick samtliga specialidrottsförbund frågor om förekomsten av rutiner i form av handlingsplaner, policydokument och motsvarande för att rapportera, förebygga respektive hantera brott. Sammanlagt uppger 39 procent av specialidrottsförbunden att de saknar rutiner för att såväl rapportera som att förebygga och hantera brott inom idrotten.

Beträffande rutiner för hur enskilda individer och idrottsföreningar ska *rapportera händelser* som kan vara brottsliga uppgav nästan hälften (48%) av specialidrottsförbunden att de saknar sådana rutiner (se Figur 8).

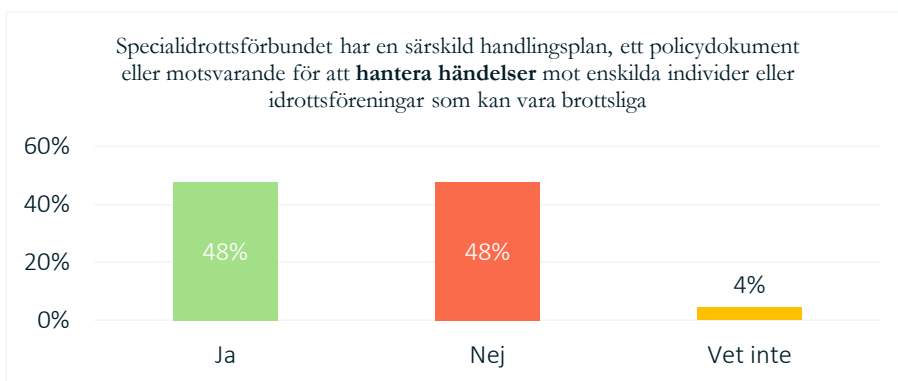
Figur 8. Förekomst av rutiner i form av handlingsplaner, policydokument och motsvarande för hur brott ska rapporteras (n = 67).

På frågan om specialidrottsförbunden har särskilt framtagna rutiner för att *förebygga* brott mot enskilda individer och föreningar uppgav 36 procent av specialidrottsförbunden att de har sådana särskilt framtagna rutiner (se Figur 9). Hela 58 procent av förbunden saknar dock särskilt framtagna rutiner för att förebygga brott.

Figur 9. Förekomst av rutiner i form av handlingsplaner, policydokument och motsvarande för att förebygga brott (n = 67).

När det gäller rutiner för att *hantera* brott riktade mot enskilda individer och föreningar uppgav 48 procent av specialförbunden att de har denna typ av rutiner (Figur 10). Precis som när det gäller rutiner för att rapportera och förebygga brott saknar emellertid många förbund denna typ av styrdokument.

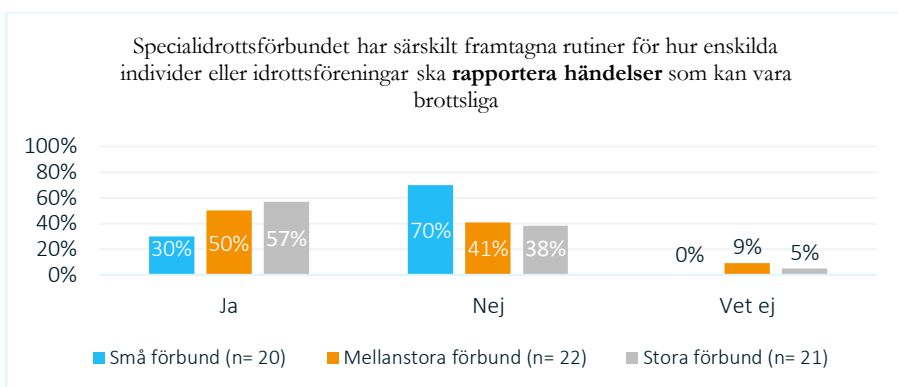

Figur 10. Förekomst av rutiner i form av handlingsplaner, policydokument och motsvarande för att hantera brott (n = 67).

Precis som vad gäller utsatthet för brott finns vissa skillnader när det gäller förekomst av rutiner för att rapportera, förebygga och hantera brott beroende på både förbundens storlek och på andel kvinnor i de föreningar som ingår i förbunden. Det finns även skillnader vad gäller förekomst av rutiner beroende på om det handlar om en lagidrott eller en individuell idrott.

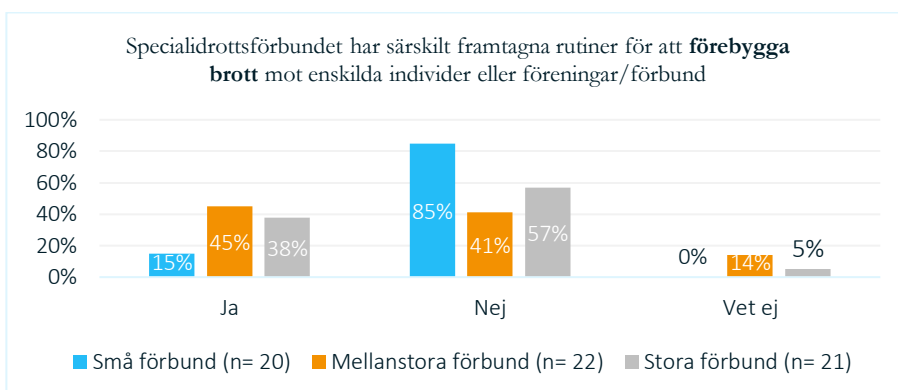
Små, mellanstora och stora förbund

Figur 11 visar förekomsten av rutiner för att *rapportera* händelser som kan vara brottsliga beroende på om det handlar om små, mellanstora eller stora specialidrottsförbund. Som framgår av figuren uppgav hela 70 procent av de små förbunden att de saknar en särskild rutin för hur brott ska rapporteras. Motsvarande andel är 41 procent av de mellanstora förbunden respektive 38 procent av de stora förbunden.

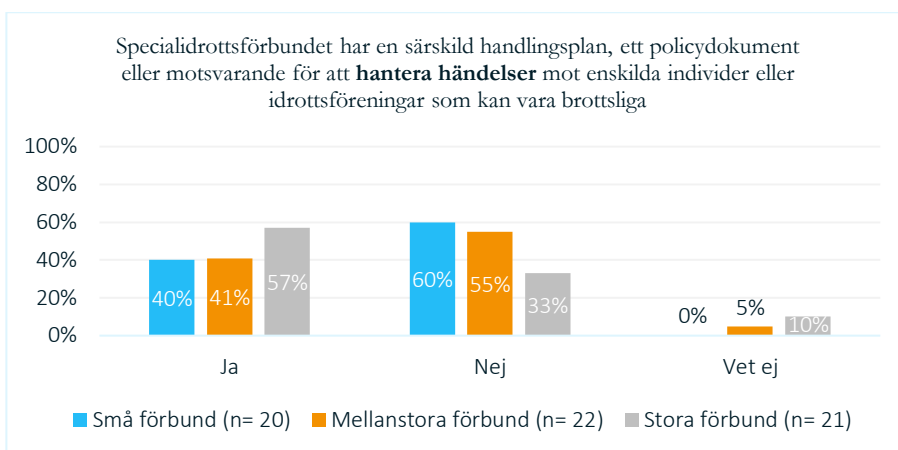
Figur 11. Förekomst av rutiner för hur brott ska rapporteras bland små, mellanstora och stora specialidrottsförbund.

Även när det gäller rutiner för att *förebygga* brott finns skillnader beroende på specialförbundens storlek. Som framgår av Figur 12 saknar hela 85 procent av de små förbunden en särskild rutin för att förebygga brott. Motsvarande andel är 41 procent av de mellanstora förbunden respektive 57 procent av de stora förbunden.

Figur 12. Förekomst av rutiner för att förebygga brott bland små, mellanstora och stora specialidrottsförbund.

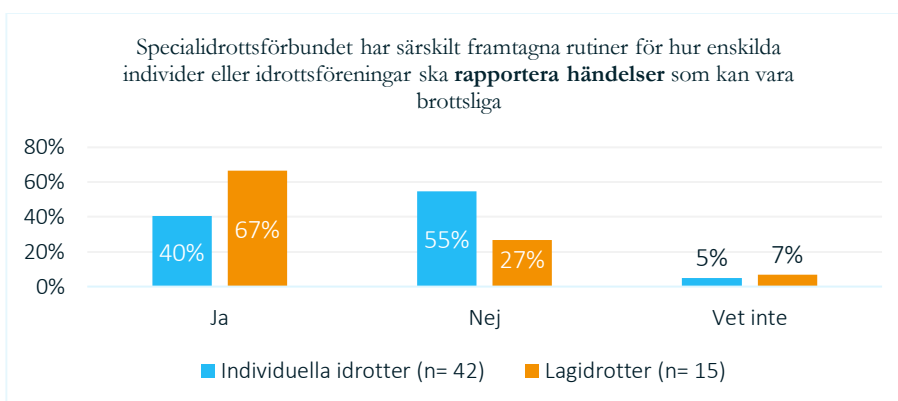
Vidare finns skillnader beroende på specialförbundens storlek när det gäller rutiner för att *hantera* brott. Figur 13 visar att 60 procent av de små förbunden, 55 procent av de mellanstora förbunden samt 33 procent av de stora förbunden saknar denna typ av dokument.

Figur 13. Förekomst av rutiner för att hantera händelser som kan vara brottsliga bland små, mellanstora och stora specialidrottsförbund.

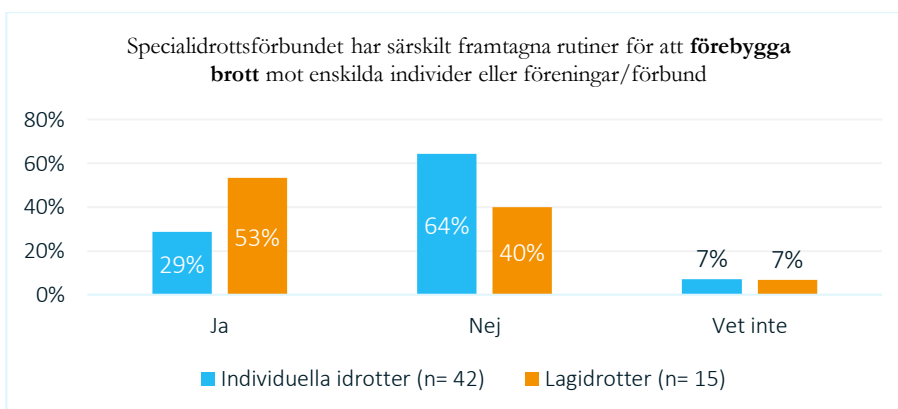
Individuella idrotter och lagidrotter

Figur 14 visar fördelningen mellan individuella idrotter och lagidrotter gällande förekomst av särskilda rutiner för *rapportering* av händelser som kan vara brottsliga. Här framkommer att 55 procent av de individuella idrotterna respektive 27 procent av lagidrotterna saknar sådana rutiner.

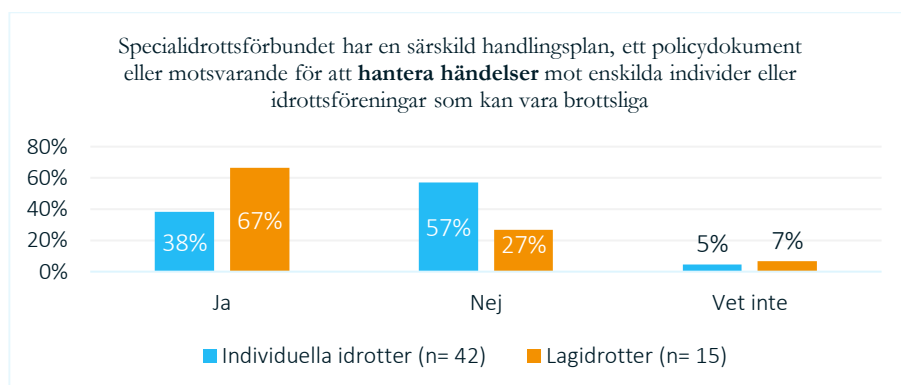
Figur 14. Förekomst av rutiner för hur brott ska rapporteras bland individuella idrotter och lagidrotter.

När det handlar om särskilda rutiner för att *förebygga* brott saknar 64 procent av de individuella idrotterna respektive 40 procent sådana dokument (se Figur 15).

Figur 15. Förekomst av rutiner för att förebygga brott bland individuella idrotter och lagidrotter.

Som framkommer i Figur 16 saknar även 57 procent av de individuella idrotterna respektive 27 procent av lagidrotterna särskilt framtagna rutiner för att *hantera* potentiellt brottsliga händelser.

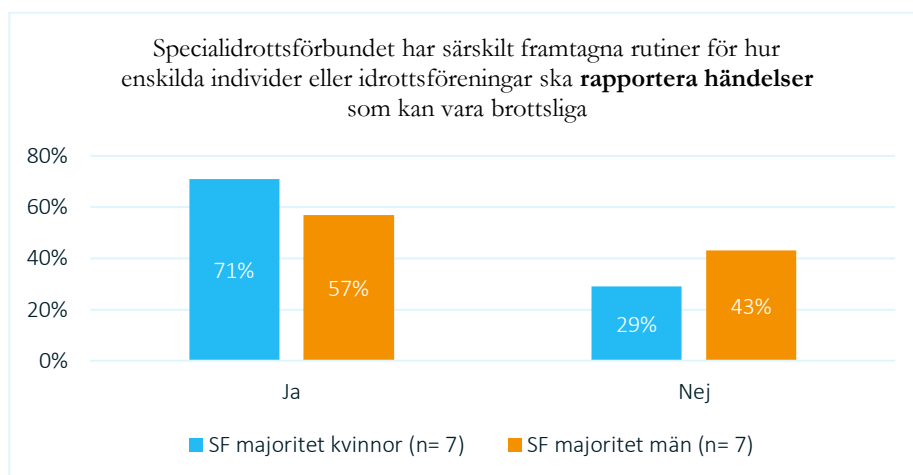

Figur 16. Förekomst av rutiner för att hantera brott bland individuella idrotter och lagidrotter.

Förbund där en majoritet av utövarna är kvinnor

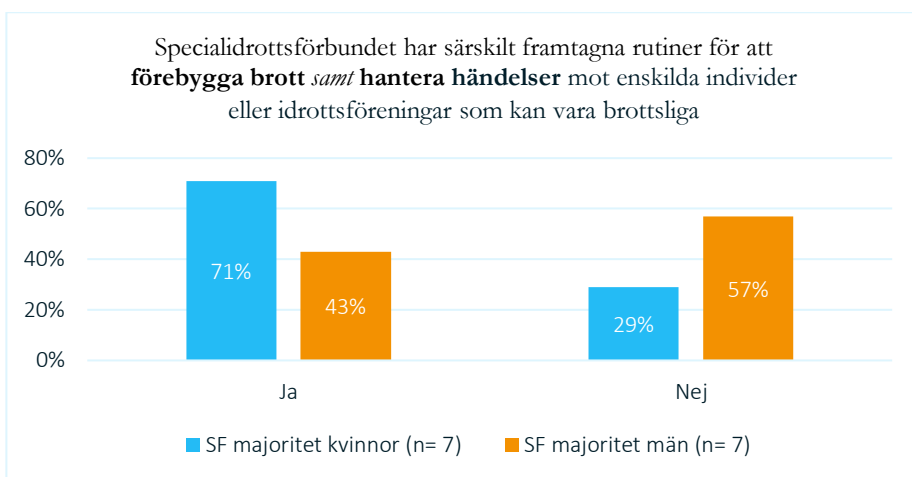
Bland de specialidrottsförbund där en majoritet av utövarna är kvinnor är det vanligare att det finns rutiner för att såväl *rapportera* som att *förebygga* och *hantera* brott. 71 procent av förbunden med en majoritet kvinnliga utövare uppgav att de har rutiner för att hantera de brott som inträffar jämfört med 43 procent av specialidrottsförbunden med en majoritet manliga utövare (se Figur 18).

Hela 71 procent av specialidrottsförbunden med en majoritet kvinnliga utövare respektive 57 procent av förbunden med en majoritet manliga utövare uppgav att de har särskilt framtagna rutiner för att rapportera potentiellt brottsliga händelser (se Figur 17).

Figur 17. Förekomst av rutiner för att hantera brott bland förbund med majoriteten utövande kvinnor respektive förbund med majoriteten utövande män.

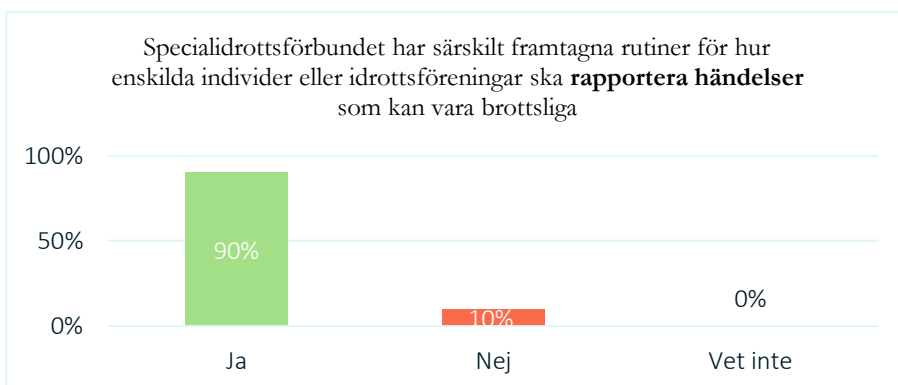
Gällande särskilt framtagna rutiner för att förebygga brott samt för att hantera händelser mot enskilda individer som kan vara brottsliga ser fördelningarna inom specialidrottsförbunden likadana ut (se Figur 18). 71 procent av de förbund med en majoritet utövande kvinnor uppgav att de hade särskilda rutiner för att både förebygga brott samt för att hantera händelser som kan vara brottsliga. Motsvarande andel för förbunden med en majoritet utövande män är 43 procent.

Figur 18. Förekomst av rutiner för att förebygga brott samt rutiner för att hantera brott bland förbund med majoriteten utövande kvinnor respektive förbund med majoriteten utövande män.

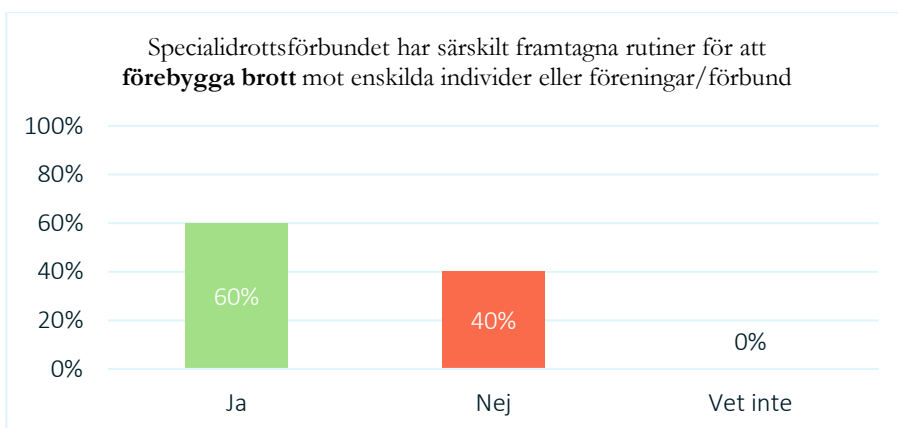
Förbund där en stor andel utövare är barn och ungdomar

Hela 90 procent av de förbund som samlar en stor del av barn- och ungdomsidrotten uppger att de har rutiner för hur enskilda individer och idrottsföreningar ska rapportera händelser som kan vara brottsliga (se Figur 19).

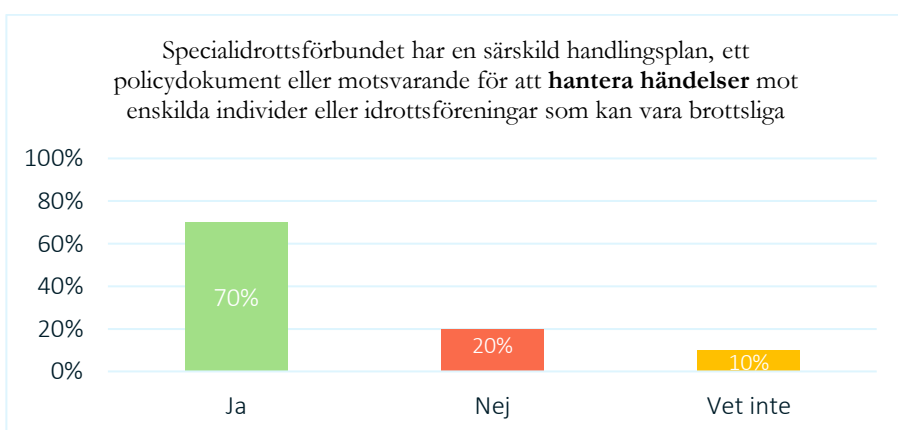
Figur 19. Förekomst av rutiner för hur brott ska rapporteras bland specialidrottsförbund som samordnar en stor del av barn- och ungdomsidrotten.

När det gäller rutiner för att förebygga brott mot enskilda individer och föreningar ser det dock annorlunda ut. Ungefär 40 procent av de specialidrottsförbund som samordnar en stor del av barn- och ungdomsidrotten uppger att de saknar sådana särskilt framtagna rutiner (se Figur 20).

Figur 20. Förekomst av rutiner för hur brott ska förebyggas bland specialidrottsförbund som samordnar en stor del av barn- och ungdomsidrotten.

Även beträffande rutiner för att hantera brott riktade mot enskilda individer och idrottsföreningar saknas till viss del rutiner. 20 procent av specialförbunden uppger att de saknar sådana styrdokument medan 10 procent är osäkra på om sådana dokument finns (Figur 21).

Figur 21. Förekomst av rutiner för att hantera brott bland specialidrottsförbund som samordnar en stor del av barn- och ungdomsidrotten.

Intervjustudie

Sammanfattningsvis visar resultaten från intervjustudien med representanter för ett slumpmässigt urval av föreningar på en omfattande trygghetsproblematik. Det största problemet som föreningar ställs inför är ordningsstörningar i form av olämpligt språkbruk, fylla och användandet av pyroteknik i samband med arrangemang. Dessa problem är i första hand kopplade till de stora föreningarnas representationslag på herrsidan, främst inom fotbollen men i någon mån också inom ishockeyn. Andra vanliga problem är hot mot spelare och ledare samt en otrygghet på och kring de anläggningar där föreningarna har sin verksamhet. Det finns tydliga skillnader ur ett förbunds-, elit-, genus- och barnperspektiv. Beträffande trakasserier, kränkningar och ofredande handlar det i första hand om unga kvinnliga idrottsutövare som utsätts för olämpliga kommentarer och dåligt bemötande från dels personer som uppehåller sig i anslutning till idrottsanläggningar, dels från andra manliga idrottsutövare. Kvinnor och flickor rapporteras också vara mer utsatta för stalkning. När det gäller barn och ungdomar handlar problemen i första hand om en otrygghet på vägen till och från anläggning under kvällstid på grund av dåligt upplysta platser, ödsliga gång- och cykelvägar samt låg vuxennärvaro och en bristande social kontroll. Ett annat problem är föräldrar som vädrar sitt missnöje mot ledare och domare på ett aggressivt sätt. Av intervjustudien framgår vidare att det framför allt är större föreningar inom lagidrotter som bedriver ett systematiskt säkerhets- och trygghetsarbete, medan mindre föreningar tenderar att hantera problemen vartefter de uppstår. Mycket av arbetet är också inriktat mot själva arrangemangen, vilket innebär att barn- och genusperspektivet riskerar att missas. Slutligen visar resultaten att många föreningar själva bedömer att de saknar den förmåga som krävs för att kunna bedriva ett professionellt säkerhets- och trygghetsarbete. I första hand saknas tydliga system och processer för att rapportera, förebygga och hantera brott och otrygghet.

De största trygghetsproblemen

Nedan redovisas resultaten från de intervjuer som genomförts med representanter för ett slumpmässigt urval av föreningar tillhörande de åtta specialidrottsförbund som i enkäten rapporterat en hög utsatthet för brott.

Ordningsstörningar i samband med arrangemang

Som framgår av Tabell 1 uppgår hela 58 procent av respondenterna att ordningsstörningar i samband med arrangemang är det största trygghetsproblemet de har att hantera.

I denna kategori ingår ett flertal olika trygghetsproblem som kan kopplas till problematiska skaror av hängivna hemma- och bortasupportrar. Det handlar om användning av pyroteknik (bengaler och fyrverkerier), fylla och ett olämpligt språkbruk samt inkastade föremål.

”Det har blivit mer pyroteknik, det kastas fler saker och det har blivit en mer aktiv och utåtagerande, aggressiv publik.”

Även om vanliga besökare inte direkt drabbas av dessa företeelser bidrar de till en känsla av oordning, då de problematiska supportrarna upplevs som högljudda och hotfulla. Därutöver har en del av supportrarna kopplingar till kriminella grupperingar med ett högt våldskapital (huliganer) vilket ytterligare bidrar till en otrygghet. Detta drabbar inte minst barn och barnfamiljer som får bevittna händelserna från nära håll. Sammantaget skapar det en otrevlig och otrygg miljö för resterande supportrar, där känslan är att situationen när som helst kan eskalera till våldsamheter.

Det största problemet är emellertid den säkerhetsrisk som användningen av pyroteknik och inkastade föremål innebär. Det handlar om risk för brand, olyckor och skador. Problematiken är som störst vid så kallade högriskmatcher då supportrar till respektive förening vill synas och höras mest, och samtidigt markera mot rivaliserande supportrar, till exempel genom banderoller med olämpligt innehåll, glåpord och hatiska ramsor samt utåtagerande, aggressivt beteende. Den sammantagna bilden från intervjuerna är att problematik med stökiga och våldsamma supportrar i princip uteslutande är relaterad till föreningarnas herrlag inom lagsporter och då främst fotboll och i någon mån ishockey och bandy.

Tabell 1. De största trygghetsproblemen. Procent.

Trygghetsproblem	Procent
Ordningsstörningar i samband med arrangemang	58%
Förekomst av hot mot spelare, domare och ledare	31%
Otrygghet på och kring idrottsanläggningar	27%
Bråk mellan supportergrupperingar	23%
Trakasserier, kränkningar och ofredande	23%
Problem med huliganism/ultrasgrupper	15%
Infiltration och otillåten påverkan	15%
Aggressiva och missnöjda föräldrar	15%
Stalkning mot enskilda utövare	11%

Förekomst av hot mot spelare, domare och ledare

Ett annat trygghetsproblem som lyftes i intervjuerna är förekomsten av hot mot spelare, domare och ledare (se Tabell 1). Här beskrivs att de bakomliggande orsakerna till förekomsten av hot ofta är ett missnöje med en enskild spelares eller domares prestation eller missnöje med hur föreningen sköts. Hoten yttrar sig på flera olika sätt. Det handlar om hotfulla kommentarer på sociala medier, som enligt föreningarna har blivit allt vanligare, men också om brev och telefonsamtal till föreningen samt hotfulla kommentarer i samband med arrangemang.

”I samband med att det går sämre för A-laget ökar antalet hotfulla och otrevliga mejl och kommentarer på sociala medier. Nyckelpersoner inom föreningen, från spelare till ledare, är då särskilt utsatta.”

Även om föreningarna beskriver att alla hot tas på stort allvar, menar de att en stor andel av hoten saknar substans och kan därför avfärdas. Det handlar då främst om hot som har yttrats i samband med alkoholintag i kombination med avsaknad av impulskontroll bland enstaka individer under arrangemangen. När det gäller hot som har inkommit skriftligt, till exempel genom brev till föreningen, tas det på större allvar och leder ofta till en polisanmälan.

Ett problem när det gäller hot är att de i många fall är subtila, vilket innebär att det är svårt att bedöma när det utgör ett brott och hur det ska hanteras. Flera beskriver hur detta är något som vissa supportergrupper drar nytta av, då de vet att de håller sig inom den lagliga gränsen, men ändå får fram sitt budskap och sprider rädsla.

Otrygghet på och kring idrottsanläggningar

Otrygghet på och kring de anläggningar där föreningarna utövar sin verksamhet är ett annat vanligt problem. Drygt var fjärde respondent uppger att det är det största trygghetsproblemet de har att hantera inom föreningen (se Tabell 1).

I de flesta fallen uppstår otryggheten på grund av idrottsanläggningens placering. Det handlar dels om anläggningar som är placerade i ödsliga områden med brist på naturlig vuxennärvaro och låg social kontroll, så som i industriområden. Dels handlar det om idrottsanläggningar i utsatta områden som har problem med häng av ungdomar med tillhörande brott och ordningsstörningar i anslutning till anläggningarna.

När det kommer till idrottsanläggningar som är placerade i ödsliga områden handlar otryggheten om främst unga idrottsutövare som är rädda för att ta sig till och från anläggningen under kvällstid. Detta med anledning av, som respondenterna beskriver, dåligt upplysta platser och ödsliga gång- och cykelvägar med bristande social kontroll och låg vuxennärvaro.

Problematiken vid idrottsanläggningar i utsatta områden är däremot av en annan karaktär. Här handlar det om högljudda unga män som kan verka hotfulla och som uppehåller sig i anslutning till idrottsanläggningarna, vilket bidrar till otrygghet för besökarna. Detta är ett problem som enligt respondenterna i första hand påverkar unga flickors samt kvinnors otrygghet, då de ibland kan bli utsatta för kränkande kommentarer eller ofredanden. Några av respondenterna rapporterar också om direkta konfrontationer mellan föreningsverksamma och de lokala ungdomarna, där det i enstaka fall har utbrutit i slagsmål och misshandel samt rån.

”Några stökiga ungdomar har tidigare ställt till med besvär genom stenkastning, sparkat på en ledare och misshandlat en utövare. De försökte även bränna ner anläggningen. Vi gjorde en polisanmälan, men det ledde inte till någon åtgärd.”

En annan faktor som påverkar otryggheten på idrottsanläggningarna är att obehöriga kommer in och stör i korridorerna och utanför omklädningsrummen. I vissa fall handlar det om hemlösa som söker skydd och värme, och i andra fall handlar det om ungdomar som är ute efter att stöka. Sammantaget bidrar denna problematik till en stor otrygghet för utövare och ledare i samband med träningar och matcher.

Bråk mellan supportergrupperingar

Ytterligare ett trygghetsproblem som respondenterna lyfter är konfrontationer mellan bråkiga supporterskaror och ultrasgrupperingar. Detta är ett problem som i första hand drabbar de större föreningarna inom lagsporterna, främst fotbollen och ishockeyn men i någon mån också bandyn. Bråken och konfrontationerna, som ibland renderar i regelrätta slagsmål både på arenan (främst inom fotbollen) och utanför, är den yttersta problematiken med stökiga och våldsamma supportrar.

Även om dessa företeelser inte tillhör vardagen så som vissa av de andra trygghetsproblemen, så utgör de en stor utmaning som föreningarna arbetar med att förebygga och förhindra. Risken för dessa typer av sammandrabbningar är som störst när rivaliserande lag möts och kräver stor samordning mellan respektive förenings säkerhetspersonal samt polis och ordningsvakter, vilket ställer krav på goda inarbetade system och processer för hantering, men även avsättning av resurser i form av pengar och personal.

”Det finns en negativ utveckling gällande våldsanvändning i samband med matcher mot samma typ av fientliga gäng.”

Bråken riktas sällan direkt mot eller drabbar skötsamma supportrar. Däremot innebär det stora trygghetsproblem för alla besökare, i synnerhet barn och barnfamiljer som får bevittna incidenterna från nära håll. Föreningarna uppger att misshandel och bråk oftast sker efter slutsignal, även om det också ibland sker under matchernas gång. Slutligen uppger respondenterna att utvecklingen följer en negativ trend de senaste åren där problemen eskalerat. Det har också blivit ökade hot mot ordningsvakter.

Trakasserier, kränkningar och ofredande

Cirka en fjärdedel av respondenterna uppger att trakasserier, kränkningar och ofredande är ett stort problem, som dessutom har ökat under de senaste åren. Denna problematik kan yttra sig på olika sätt och innebär oftast att en spelare eller ledare får ”obehagliga” kommentarer på sociala medier. Denna typ av kommentarer avfärdas oftast av de drabbade som menar att de inte påverkas av dem, men i vissa fall har kommentarfunktionerna stängts för att ta bort möjligheten att kommentera under vissa inlägg.

En grupp som förefaller, utifrån respondenternas beskrivning, vara mer utsatt för trakasserier, kränkningar och ofredande är unga kvinnliga idrottsutövare. Det främsta problemet uppstår när utövarna ska ta sig till och från idrottsanläggningar och måste passera lokala ungdomar som då kan rikta opassande kommentarer mot dem. I andra fall handlar det om utomstående personer som tar sig in i anläggningarna och öppnar dörrarna till damernas omklädningsrum.

En annan problematisk situation förefaller vara när idrottsanläggningen rymmer flera olika idrottsdiscipliner under samma tidpunkt och föreningarna måste samsas om ytorna. De föreningar med en majoritet av kvinnliga utövare tycks då vara mer drabbade av olämpliga kommentarer och beteende från enskilda individer från idrotter där en majoritet av utövarna är män.

”Tjejerna är väldigt utsatta från hockeygrabbarna. De skriker, bankar på dörrar och drar ner brallorna framför tjejerna.”

Särskilt problematiskt är det eftersom dessa kommentarer i vissa fall avfärdas av ledare i de mansdominerande föreningarna som ”vanlig grabbjargong”, medan det har en stor påverkan på de drabbade och deras trygghet. Bilden som återspeglas av respondenterna är att det oftast är utomstående personer som utsätter främst flickor och kvinnor för dessa typer av kränkningar, och att det sällan handlar om intern problematik i föreningen.

Övriga identifierade trygghetsproblem

Andra problem som lyfts fram är att vissa föreningar har varit utsatta för infiltrationsförsök och otillåten påverkan från supportrar (se Tabell 1). Det handlar om att personer genom hot har försökt få sin vilja igenom, till exempel för att hindra eller nå specifika beslut av föreningen. Hoten yttrar sig i form av mejl och brev till förtroendevalda och ledare i föreningarna, men i de mer extrema fallen har det även förekommit hembesök hos nyckelpersoner samt besök på träningsanläggningar. Resultatet av detta är, som respondenterna beskriver det, en enorm otrygghet för de drabbade och något som i vissa fall lett till att nyckelpersoner har tvingats lämna föreningarna. Förekomsten av otillåten påverkan är beroende av den sportsliga framgången för främst föreningarnas manliga A-lag.

”Vissa firmor står för en systematiskt otillåten påverkan för att förhindra eller nå specifika beslut av föreningen.”

Aggressiva och missnöjda föräldrar är ett annat problem som skapar otrygghet bland utövarna i föreningarna (se Tabell 1). Oftast är detta problem knutet till ungdomslag inom lagsporter men det förekommer även bland individuella sporter. Det handlar då om föräldrar som upplever att deras barn har blivit orättvist behandlade av ledare eller domare, och vädrar sitt missnöje på ett aggressivt sätt.

Ett annat allvarligt problem som i första hand herrlag på elitnivå (främst inom fotbollen) har att hantera är ultrasgrupperingar, huliganism och firmor. Respondenterna beskriver hur dessa grupperingar ställer till med stora problem och utmaningar för föreningarna. Det handlar om allt från användning av pyroteknik till hot och våld mot rivaliserande grupperingar samt ordningsvakter på och i anslutning till arenorna. Respondenterna beskriver att våldsbenägenheten inom dessa grupperingar har utvecklats i negativ riktning. Det stora våldskapitalet leder till rädsla och otrygghet bland både spelare och ledare i föreningarna, som ibland utsätts för hot och otillåten påverkan. Den sammantagna bilden är att grupperingarna innebär en stor belastning för föreningarna med anledning av deras systematiska tillvägagångssätt vad gäller användning av pyroteknik, hot, otillåten påverkan samt våld, vilket skiljer sig åt från övriga närbesläktade problem som nämns ovan.

Slutligen beskriver några respondenter en problematik med stalkning mot enskilda idrottsutövare (se Tabell 1). Även om stalkning förekommer mot både män och kvinnor, är det vanligast att den riktas mot kvinnor i olika åldrar, från ungdomslag till seniornivå. Det handlar då om till exempel män som förföljer kvinnorna, dyker upp till träningsanläggningarna etc., men även att falska dejtannonser skapas med bild på enskilda kvinnliga utövare inom föreningarna. Detta skapar naturligtvis en stor otrygghet för de drabbade.

Andra utmaningar i föreningarnas säkerhets- och trygghetsarbete

Det finns flera utmaningar i arbetet mot den problematik som har beskrivits ovan. En sådan utmaning som respondenterna beskriver är avsaknaden av ett systematiskt säkerhets- och trygghetsarbete, med tydliga rutiner för rapportering samt uppföljning och utvärdering av incidenter och vidtagna åtgärder. Detta gäller framför allt mindre föreningar som ofta saknar personal med den kunskap och kompetens som krävs för ett professionellt säkerhets- och trygghetsarbete. Det innebär att arbetet blir personbundet och bygger på att det finns engagerade ledare och/eller föräldrar som tar ansvar för frågorna.

Konsekvensen av detta är att de åtgärder som vidtas mot olika typer av problem tenderar att vara mer reaktiva än förebyggande och förhindrande. En del av föreningarna har olika typer av policys och styrdokument mot till exempel trakasserier och kränkande behandling, men det förefaller finnas ett behov av en bättre samordning mellan förbund och föreningar vad gäller säkerhets- och trygghetsarbetet. Det gäller framför allt för att underlätta för föreningar som inte har resurser att avsätta för ändamålet.

”Väldigt många föräldrar är ideella tränare. Majoriteten har inte kunskap eller erfarenhet av säkerhets- och trygghetsarbete. Vi har även tränare som ansvarar för frågor som rör trygghet.”

En annan utmaning som lyfts fram är, som tidigare nämnts, otrygga idrottsanläggningar. Detta blir särskilt problematiskt då det är en fråga som föreningarna dessutom saknar rådighet över. Flera respondenter beskriver att de upplever att de inte får gehör från kommun eller fastighetsägare när det kommer till problem

med exempelvis belysning, skalskydd och ordningsstörningar utanför anläggningen. Vidare beskriver respondenterna att det finns en tids- och platsbrist när det kommer till anläggningarna, vilket leder till friktion när olika idrottsdiscipliner ska samsas om utrymmena. Respondenterna efterfrågar att samtliga berörda aktörer tar ett samlat grepp kring problematiken med otrygga idrottsanläggningar.

När det kommer till problematiken med ordningsstörningar beskriver respondenter en utmaning i att upptäcka och beslagta pyroteknik innan den kommer in i arenorna. Detta eftersom det inte är möjligt att kroppsvisitera personer på vissa känsliga ställen. Några av de inblandade tar hjälp av flickvänner etc., för förvaring av pyrotekniken där det är svårt alternativt otillåtet att visitera.

Även om de större föreningarna, tillsammans med bland annat polis och ordningsvakter, bedriver ett gediget säkerhets- och trygghetsarbete innan, under och efter arrangemang för att minimera risken för incidenter, upplever föreningarna att de har svårt att förhindra ovårdat språkbruk samt hets och hot mellan supporterskaror. Därmed blir reaktionerna ofta reaktiva, i synnerhet mot de mer problematiska supporterskarorna. Det är också en viktig balansgång då respondenterna beskriver att allt för hårda reaktioner från polis, ordningsvakter och publikvärdar under arrangemangets gång riskerar att reta upp supportrarna och förvärra situationen ytterligare.

Stort fokus på arrangemangen i föreningarnas förebyggande arbete

När det gäller insatser för att förebygga och hantera de trygghetsproblem som beskrivs ovan finns det stora skillnader beroende på föreningarnas storlek. Det är framför allt större föreningar inom lagsporter som bedriver ett systematiskt säkerhets- och trygghetsarbete kopplat till arrangemangen i syfte att förebygga och förhindra olika problem som kan kopplas till problematiska supporterskaror.

I det förebyggande arbetet läggs stor vikt på goda förberedelser inför arrangemangen, särskilt i samband med högriskmatcher. Dessa förberedelser sker i nära samarbete med supporterpolis och ordningsvakter samt med gästande förenings säkerhetsansvarige. En vanlig process är att föreningens säkerhetsansvarige genomför en riskanalys inför matcherna för att identifiera vilka åtgärder som behöver sättas in för att minska risken för oönskade händelser. Det kan då handla om parkering av bortalagets spelar- och supporterbuss inom inhägnade ytor samt sektionering av arenan för att minska risken för friktion och oönskade möten mellan supportergrupper. För att hantera problematiken med pyroteknik, hatiska banderoller m.m. inne på arenan genomförs ofta kroppsvisitering av bortasupportrar samt selektiv kroppsvisitation av hemmasupportrar.

I övrigt handlar mycket av säkerhetsarbetet om reaktiva åtgärder på eventuella incidenter under arrangemangets gång. Konkreta verktyg som föreningarna kan vidta handlar, vid mer extrema fall, om arrangörsavstängningar som beslutas av klubben och tillträdesförbud som beslutas av åklagare efter anmälan av polis. Några av föreningarna beskriver att de har installerat kameror både inomhus och utomhus som hjälpmedel för utredning vid incidenter samt i avskräckande syfte.

Det ska noteras att endast ett fåtal föreningar uppger att de har rutiner för uppföljning och utvärdering av hur säkerhetsarbetet har fungerat samt om vilka incidenter som har inträffat och hur de har hanterats under arrangemangen. Vad värre är att endast ett fåtal föreningar uppger att de överhuvudtaget bedriver ett systematiskt säkerhets- och trygghetsarbete. Många av föreningarna uppger att de har så pass få problem att de inte ser ett behov av att ha ändamålsenliga system och processer för analyser, rapportering och uppföljning.

När det gäller hanteringen av den övriga problematiken som har identifierats i intervjustudien, finns det en brist på förebyggande åtgärder i föreningarnas arsenal. Det handlar främst om reaktiva åtgärder, så som polisanmälningar vid allvarliga hot eller kränkningar. Ett fåtal av föreningarna uppger att de har rutiner vid kränkande behandling och trakasserier samt dokument som anger uppförandekoder. Många av de mindre föreningarna saknar emellertid dedikerad säkerhetspersonal, varför det är oklart huruvida dessa rutiner och policys efterlevs samt hur incidenter rapporteras och följs upp. Det förefaller således som att mycket av säkerhets- och trygghetsarbetet bygger på enskilda och engagerade individer, från tränare till föräldrar, i synnerhet i de mindre föreningarna.

Slutligen, vad gäller otrygga idrottsanläggningar, uppger föreningarna att de har med blandade resultat fått igenom önskade åtgärder. Några av föreningarna har själv kunnat installera förstärkt belysning där de har upplevt att det är mörkt, samt förstärkt skalskyddet för att förebygga att obehöriga kommer in. Andra föreningar rapporterar om fortsatta problem med att få gehör från kommuner och fastighetsägare vad gäller nödvändiga åtgärder. För att öka unga utövares trygghet, har man i stället fått förlita sig på att föräldrar lämnar och hämtar dem vid anläggningarna.

”Vi har vid flera tillfällen försökt få kommunen att förbättra belysningen, men har inte fått något gehör. Det innebär att de flesta barnen är beroende av att bli skjutsade fram och tillbaka av föräldrarna.”

Föreningarnas förmåga att arbeta med trygghetsproblematiken

En viktig del för att föreningarna ska kunna göra sin del av det som sammantaget behöver göras för att minska brottsligheten och öka tryggheten är att de har den förmåga som krävs.

För att diskutera och analysera föreningarnas förmåga att arbeta med säkerhet och trygghet kopplat till brott och ordningsstörningar utgick intervjuerna från Stiftelsen Tryggare Sveriges förmågemodell (se nedan).

Förmågemodell Från Stiftelsen Tryggare Sverige		
KUNSKAP	KOMPETENS	KULTUR
Har berörd personal relevant utbildning?	Har berörd personal relevanta erfarenheter?	Finns det värderingar/attityd som visar att det är viktigt?
RESURSER	LAGSTIFTNING	SYSTEM/PROCESSER
Finns det tillräckligt med medarbetare och budgetmedel?	Finns det ändamålsenlig lagstiftning i form av ordningslagar/föreskrifter m.m.?	Finns det ändamålsenliga system och processer för rapportering, analys, mätning, uppföljning?
ORGANISATION	LEDNING	SAMVERKAN
Finns det en ändamålsenlig organisation med tydliga roller, avgränsade mål, arbetsfördelning, specialisering, samordning?	Finns det bra ledarskap och styrning inom området?	Finns det ett välfungerande samarbete inom och mellan organisationer/aktörer?

De intervjuade fick på en skala bedöma vilken förmåga som respektive förening har inom varje område, där 1 innebär låg förmåga och 10 hög förmåga.

När representanter för föreningarna fått skatta vilken förmåga som finns kopplat till brott och ordningsstörningar visar det sig att flera upplever en bristande kunskap och kompetens, men också bristande resurser samt avsaknad av ändamålsenliga system och processer i den egna organisationen (se Tabell 2).

Ett antal intervjuade uppger att det saknas tillräcklig **kunskap** för att förebygga, förhindra och hantera de trygghetsproblem som föreningarna ställs inför. En anledning till det är att många föreningar saknar personal med relevant utbildning inom säkerhet och trygghet.

Några föreningar anser också att de saknar **kompetens** för att förebygga och förhindra många av de trygghetsproblem som uppstår. Många föreningar vidtar reaktiva åtgärder när något väl har hänt, men saknar i övrigt relevanta erfarenheter när det gäller det förebyggande arbetet.

En annan aspekt som hamnar lågt är **resurser**, som föreningarna menar att det finns en brist på. Det är i synnerhet de mindre föreningarna som lider brist på resurser för att kunna bedriva ett systematiskt säkerhets- och trygghetsarbete. Dessa föreningar får i många fall förlita sig på engagerade ledare och föräldrar som jobbar ideellt med säkerhets- och trygghetsarbetet.

Den fjärde aspekten som hamnar under snittet är **system och processer**, som många respondenter menar saknas. Flera beskriver hur det i princip inte görs någon uppföljning eller utvärdering av genomförda insatser och åtgärder, och att det därför blir svårt att mäta effekten av det man har gjort, vilket leder till att man ofta går på magkänsla och reaktiva åtgärder. Därutöver finns det en avsaknad av system och processer för rapportering och hantering av uppkomna incidenter.

”Det finns en hel del utvecklingspotential när det gäller våra system och processer. Vi har inte haft så stora problem så det är inget vi har tänkt på.”

Tabell 2. Föreningarnas självskattade förmåga att förebygga och hantera trygghetsproblematiken utifrån Stiftelsen Tryggare Sveriges förmågemodell.

Föreningarnas förmåga			
Gällande säkerhet och trygghet kopplat till brott och ordningsstörningar			
	KULTUR	SAMVERKAN	ORGANISATION
Medelvärde	8,4	8,2	8
	LEDNING	LAGSTIFTNING	KUNSKAP
Medelvärde	7,9	7,5	7,1
	KOMPETENS	RESURSER	SYSTEM/PROCESSER
Medelvärde	7	6,5	6,5

Stiftelsen Tryggare Sveriges bedömning

Syftet med denna undersökning är att kartlägga situationen kopplat till brott och otrygghet inom svensk idrott. Viktiga frågeställningar i sammanhanget är vilka problem som förbund och föreningar upplever samt vilken förmåga som finns för att kunna upptäcka, förebygga och hantera dessa problem. Några viktiga erfarenheter från arbetet följer nedan.

Behov av mer kunskap

Problem kopplade till brott och otrygghet inom svensk idrott har länge stått långt ned på dagordningen både i samhället i stort och inom idrottsrörelsen. I den utsträckning problemen överhuvudtaget uppmärksammas har det framför allt handlat om fotbollen och ishockeyn, och då ofta i form av spektakulära brott som huliganism, matchfixning och otillåten påverkan.

Resultaten från denna undersökning visar emellertid att brott och otrygghet inte enbart är ett problem för de stora lagsporterna. Många av specialidrottsförbunden, små som stora, beskriver att de under det gångna året fått kännedom om brott riktade mot utövare, ledare, funktionärer och andra engagerade i föreningarna. I första hand handlar det om brott i form av trakasserier, sexuella ofredanden och stölder. Till det kommer många beskrivningar om en otrygg miljö i anslutning till idrottsanläggningar. Dessa resultat utmanar föreställningen om både vilka som drabbas och vilken typ av brott det handlar om.

Den kunskap som finns om brott och otrygghet inom idrotten bygger i stor utsträckning på beskrivningar från informella möten, journalistiska granskningar och enstaka forskningsnedslag. Det medför att kunskapen till stora delar är fragmentarisk och anekdotisk. Det finns därför ett mycket stort behov av mer forskning inom området.

En fråga om kultur

Resultatet från enkätstudien visar att det absolut vanligaste sättet som specialidrottsförbunden får kunskap om brott, är från enskilda individer som själva utsatts. Här skulle man kanske snarast ha förväntat sig en struktur där den drabbade rapporterar till en ledare eller särskilt ansvarig inom föreningen, som i sin tur anmäler till specialidrottsförbundet som därefter rapporterar till Riksidrottsförbundet. Resultatet pekar dock på att den drabbade ofta går förbi sin förening och rapporterar direkt till förbundet, vilket skulle kunna vara en indikation på att något i processen brister.

Tidigare forskning visar att normaliseringen av trakasserier, hot och andra brott måste brytas för att motverka otillåten påverkan. I sammanhanget är en öppenhetskultur, i kontrast till tystnadskultur, centralt i det förebyggande arbetet. En tystnadskultur inom idrotten där trakasserier och andra brott inte rapporteras till föreningen kan därför motverka det förebyggande arbetet. Det går även att se tystnadskulturen som en del av de riskfaktorer som kan bidra till en osund idrottsmiljö. Forskning visar att en sluten och tät miljö med begränsad insyn från vårdnadshavare och andra vuxna innebär en ökad risk för barn och unga.

Ännu tydligare påverkan har tystnadskulturen kopplat till sexuella övergrepp inom idrotten. I forskningen kan vi se att tystnadskultur och underrapportering göder varandra och effekten blir att utebliven rapportering knuffar de förebyggande insatserna längre ner på dagordningen. Behovet av att synliggöra och tyd-

liggöra problemet med sexuella övergrepp är återkommande bland rekommendationerna för att uppnå förändring. Ändå förefaller det finnas ett glapp mellan vad som sägs och vad som görs. En frågeställning för framtida studier är om ett liknande glapp finns mellan teori och praktik avseende fler problem än sexuella övergrepp.

Förekomst av rutiner

Trots att flertalet av specialidrottsförbunden beskriver att de fått kännedom om olika typer av brott under det gångna året uppger en stor del att de saknar rutiner i form av handlingsplaner, policydokument, checklistor etc. för att såväl förebygga som att rapportera och hantera brott.

Samtidigt har vi som ett led i genomförandet av denna studie besökt ett stort antal hemsidor i syfte att söka kunskap och information, däribland Riksidrottsförbundets hemsida. Från Riksidrottsförbundets hemsida kommer man bland annat åt en utbildningsportal för trygga och inkluderande miljöer.²⁰ Det finns också en stor mängd dokument i form av strategier, riktlinjer, policys, handlingsplaner etcetera. Bland dessa återfinns en policy med handledning mot sexuella övergrepp inom idrotten och därutöver en policy med handlingsplan mot sexuella trakasserier. Det finns även en riktlinje mot våld och hot, en riktlinje för barn- och ungdomsidrott, en handledning för att skapa trygga idrottsmiljöer och även en uppförandekod med anvisningar till värdegrunden. Det har dock varit svårt att hitta relevant information på Riksidrottsförbundets hemsida. Vi har också noterat att samma dokument förekommer i flera olika versioner på hemsidan samtidigt.²¹

Frågan är därför om bristen på rutiner beror på att denna typ av dokument saknas eller om problemet snarare handlar om att dokumenten inte är ändamålsenliga, användarvänliga och/eller kända av specialidrottsförbunden respektive föreningarna och dess medlemmar.

Otrygghet i anslutning till idrottsanläggningar

Rapporten visar att otrygghet på och kring idrottsanläggningar är ett vanligt förekommande problem. Ofta handlar det om en ödlig eller avsides placerad idrottsanläggning med en låg vuxennärvaro och bristande social kontroll, men det kan också handla om anläggningar i utsatta områden där unga män uppehåller sig och bidrar till otryggheten. Resultaten ligger i linje med forskning kring platsens betydelse för uppkomst av brott och otrygghet. De problem som lyfts fram är bland annat dålig belysning, skymda siktlinjer och bristande social kontroll. Forskningen har också visat att säkra och trygga transportvägar, samt geografiskt avstånd, till idrottsanläggningen är avgörande för barns idrottande.

Sammantaget är de problem som finns på och i anslutning till idrottsanläggningarna i första hand en kommunal fråga. Dessvärre uppger flera representanter för föreningarna att de inte får gehör från kommunen när det gäller problemen med brott och ordningsstörningar vid anläggningarna. Här krävs en förbättring även från kommunernas sida som tyvärr sällan nämns i ansvarsfrågorna kring brott och otrygghet inom idrotten. Baserat på resultaten från denna rapport och även från tidigare forskning skulle ett ökat ansvarstagande från kommunerna framför allt gynna barn, ungdomar och kvinnor, som påverkas särskilt. Den

²⁰ <https://utbildning.sisuforlag.se/rfsisu/idrottens-webbar/trygg-och-inkluderande-idrott/>

²¹ Vid förnyad kontroll i januari 2023 verkar Riksidrottsförbundet ha uppdaterat sin information och dokument av olika versioner finns inte längre på hemsidan.

kommande lagstiftningen om kommunernas brottsförebyggande ansvar kommer förhoppningsvis föra utvecklingen framåt.

Ansvarsfrågor

Rapportens resultat och tidigare forskning visar att det finns ett tydligt ansvars-tagande och en bred uppslutning i vissa av de problemområden som lyfts av förbunden och föreningarna. När det gäller exempelvis huliganism och dopning finns ett samordnat arbete sedan många år, där såväl idrottsrörelsen som politiken och en rad andra aktörer engagerat sig. Även matchfixning har på senare år blivit ett prioriterat område för idrotten och politiken, vilket bland annat utmynnats i nya lagförslag så sent som i december 2022. Gällande matchfixning finns även en stark aktör i spelbranschen som är tätt involverad i arbetet.

Otillåten påverkan fångar givetvis intresset hos många, och problemet har delvis lyfts inom ramen för denna studie. Det finns en särskild sårbarhet i den svenska idrottens föreningsdemokrati när det kommer till otillåten påverkan och infiltration av föreningar. Brottsförebyggande rådet har tagit fram en särskild rapport gällande otillåten påverkan inom idrotten och även här fäster idrottsrörelsen stort allvar vid problemet. Vissa av påverkansformerna uppmärksammas även i det allmänna arbetet mot trakasserier, hot och våld.

Däremot finns det andra områden som inte tilldrar sig samma intresse. Det gäller bland annat trakasserier, sexuella övergrepp och otrygghet kring idrottsanläggningar vilket är ett problem, i synnerhet för vissa grupper. Gällande sexuella övergrepp är det egentligen inte en brist på styrdokument eller rutiner och inte heller en brist på vilja att komma till rätta med problemet. Snarare verkar utmaningen vara att omsätta pappersprodukterna i praktisk handling. Även trakasserier, hot och våld behandlas i egna riktlinjer och rutiner, åtminstone centralt inom idrotten, och följaktligen blir frågan i vilken utsträckning dessa kommer till praktisk tillämpning. När det gäller otrygga anläggningar verkar ingen ännu ha axlat ansvaret eller drivit frågan. Enskilda föreningar har gjort ansatser mot sin kommun med varierande framgång. Här krävs förbättring.

Referenser

- Almgren, A. (2018). "Safe football in Gothenburg?" Cooperation between clubs, the police and local society. I: Almgren, A., Lundberg, F., Williams, N. & Havelund, J. (red.) *Conflict and cooperation: Dialogue-based work in Swedish football: challenges and working methods*, s. 48-59. Stockholm: ENABLE Sweden, & BoD – Books on Demand.
- * Alsarve, D. (2019). Is There a Need for a Violence Prevention Programme in Ice Hockey? I: Breitbarth, T., Bodet, G., Fernández Luna, A., Burillo Naranjo, P. & Bielons, G. (red.) *Book of Abstracts*, s. 776-777. Sevilla: EASM
- * Alsarve, D. (2020). Vägen till en genusmedveten, våldspreventiv modell för den mansdominerade lagidrotten. *Socialmedicinsk tidskrift*, 97(2), s. 223-234.
- * Alsarve, D. & Angelin, M. (2020). 'It's freer and easier in a changing room, because the barriers disappear...': a case study of masculinity ideals, language and social status amongst Swedish ice hockey players. *European Journal for Sport and Society*, 17(1), s. 26-46.
- Andersen, J.S. (2014). Matchfixing: en global utmaning. I: Dartsch, C., Norberg, J.R. & Pihlblad, J. (red.) *I gråzonen: En antologi om idrottens etiska utmaningar*. Rapport 2014:2. Centrum för idrottsforskning, 2014, s. 123-139.
- Anderson, M. (2016). *Matchfixning: Ett hot mot idrotten?* Magisteruppsats 15 högskolepoäng. Linnéuniversitetet, 2016.
- * Andreasson, J. & Henning, A. (2019). Glocal fitness doping: Policy, practice and prevention in the United States and Sweden. *Performance Enhancement & Health*, 6 (2019), s. 103–110
- * Andreasson, J. & Johansson, T. (2016). Online doping. The new self-help culture of ethnopharmacology. *Sport in Society*, 19(7), s. 957-972.
- * Andreasson, J. & Johansson, T. (2019). Fitnessdopning och gymkultur. *Forskning i kortbet*, 13 (2019) s. 1–8. Stockholm: FORTE.
- * Andreasson, J. & Johansson, T. (2020). (Un)Becoming a Fitness Doper: Negotiating the Meaning of Illicit Drug Use in a Gym and Fitness Context. *Journal of Sport and Social Issues*, 44(1), s. 93-109.
- Antidoping Sverige (2020). *Doping som samhällsproblem*. Hämtat 2022-11-25 från: <https://www.rf.se/Arbetsrum/AntidopingSverige/utbildningfakta/dopingsomsamhallsproblem/>
- Antidoping Sverige (2022). *Antidopingstatistik: 2022-06-14*. Hämtat 2022-11-25 från: <https://www.antidoping.se/globalassets/riksidrottsforbundet-svensk-antidoping/utbildning—fakta/220614—antidopingstatistik-hemsida.pdf>
- Barnens rätt i samhället, Bris (2017). *Sexuella övergrepp inom idrotten: Om barnets rätt till en trygg idrott*. Rapport 2017:2.
- Bergström, K. (2022). *Populäre tränaren fälld igen: armbågade ung kvinna i bröstet*. Aftonbladet, 30 november. Hämtad 2022-11-30 från: <https://www.aftonbladet.se/sportbladet/fotboll/a/MoAnJo/populare-fotbollstranaren-domd-igen-armbagade-ung-kvinna-i-brostet>
- Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN (2019). *Drogutvecklingen i Sverige 2019: CAN rapport 180*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Claesson, J. (2014). Riksidrottsförbundet och kampen mot uppgjorda matcher. I: Dartsch, C., Norberg, J.R. & Pihlblad, J. (red.) *I gråzonen: En antologi om idrottens etiska utmaningar*. Rapport 2014:2. Centrum för idrottsforskning, 2014, s. 141–145.
- Cohen, L.E. & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44, s. 588-608.
- Dagens Nyheter (2022). *Rädsla och respekt har ändrat lärares sätt att röra vid barnen*.

- Dagens Nyheter, 8 december. Hämtad 2022-12-20 från: <https://www.dn.se/insidan/oro-kring-overgrepp-har-skapat-nya-regler-for-hur-larare-ror-vid-barn/>
- Denhov, A. & Molero, Y. (2018). *Utvärdering av 100 % ren hårdträning: en metod för att förebygga dopning på gym*. Rapport nr 63. Karolinska Institutet: Centrum för Psykiatrforskning, STAD.
- Doveliuss, A.M., Holmberg, S. & Öberg, J. (2006). *Stalking i Sverige: Omfattning och åtgärder*. Rapport 2006:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Eliasson, I. (2021). *Utsatt situation för unga domare*. Centrum för idrottsforskning, hämtad 2022-11-14 från: <https://www.idrottsforskning.se/utsatt-situation-for-unga-domare/>
- Faskunger, J. (2007). *Den byggda miljöns påverkan på fysisk aktivitet: En kunskapssammanställning för regeringsuppdraget "Byggt miljö och fysisk aktivitet"*. Rapport 2007:3. Stockholm: Statens Folkhälsoinstitut.
- Folkhälsomyndigheten (2022). *Förebyggande arbete mot dopning*. Hämtad 2022-11-25 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/forebyggande-arbete-inom-andts/dopning/>
- Green, A. (2009) *Fotboll och huliganism. Utveckling, problem och åtgärdsarbete i England och Skandinavien*. Rapport: 2009:2. Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.
- Gustafsson Tengberg, S. & Holm Stållhand, S. (2020). *Allting började med en villkorstrappa: En kvantitativ analys om kvällspressens framställning av fotbollssupportrar*. Examensarbete i journalistik 15 högskolepoäng. Linnéuniversitetet, 2019.
- Gårdare, F. (2021). Om Aktionsgrupp Idrott och Polisens arbete mot otillåten påverkan inom idrotten. I: Norberg, J.R., Dartsch Nilsson, C. & Faskunger, J. (red.). *Idrottens riskzoner: Om vägar till trygg och trovärdig idrott*. Rapport 2021:2. Centrum för idrottsforskning, 2021, s. 153–156.
- Havelund, J., Williams, N., Almgren, A. & Lundberg Verendel, F. (2019). "Decidedly frosty": Conflict and cooperation in the management of Swedish elite football matches. *Idrottsforum.org*, publicerad 2019-10-23: <https://idrottsforum.org/havelundetal191023/>
- Helmbold, W. (2014). *Sätt staden i rörelse! Stadsplanering för främjande av vardagligt motionerande*. Examensarbete i landskapsarkitektur 15 högskolepoäng. Sveriges lantbruksuniversitet: Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, 2014.
- * Henning, A. & Andreasson, J. (2022). Preventing, producing, or reducing harm? Fitness doping risk and enabling environments. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 29(1), s. 95-104.
- Hoff, D. & Carlsson, B. (2005). *Doping- och antidopingforskning: en rättssociologisk inventering av samhälls- och beteendevetenskaplig forskning och publikationer*. FoU-rapport 2005:1. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Holmbom, R. & Larsson, S. (2018). *Vad menar medierna egentligen med en huligan?: En analys av fem incidenter från svensk fotboll från 2009 till 2018*. Examensarbete i journalistik 15 högskolepoäng. Mittuniversitetet, 2018.
- Hurve, K. & Jonsson, A (2018). *Att motverka otillåten påverkan inom idrotten: En kunskapsfördjupning om trakasserier, hot, våld och korruption*. Rapport 2018:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Håkansson, A., Jönsson, C. & Kenttä, G. (2021) Match-Fixing Causing Harm to Athletes on a COVID-19-Influenced Gambling Market: A Call for Research During the Pandemic and Beyond. *Frontiers in Psychology*, 12: 712300: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.712300>
- Jerre, K (2015). *Olaga förföljelse: Tillämpningen av den nya straffbestämmelsen*. Rapport 2015:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Johansson, S. (2012). *Kunskapsöversikt: Sexuella övergrepp i relationen mellan tränare och*

- idrottsaktiv*. FoU-rapport 2012:5. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Johansson, S. (2018-08-16). *Sju viktiga steg för att förebygga och hantera sexuella övergrepp inom idrotten*. Centrum för idrottsforskning. <https://www.idrottsforskning.se/sju-viktiga-steg-for-att-forebygga-och-hantera-sexuella-overgrepp-inom-idrotten/>
- Johansson, S. (2020). *Från policy till praktik: mot sexuella övergrepp inom idrotten*. FoU-rapport 2020:3. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Johansson, S. (2021a). *Problemet större och mer komplext än enstaka röttagg och pedofiler*. Centrum för idrottsforskning. Hämtat 2022-11-29 från: <https://www.idrottsforskning.se/problemet-storre-och-mer-komplext-an-enstaka-rotagg-och-pedofiler/>
- Johansson, S. (2021b). Idrottens åtgärder mot sexuella övergrepp och gråzoner. I: Norberg, J.R., Dartsch Nilsson, C. & Faskunger, J. (red.) *Idrottens riskzoner: Om vägar till trygg och trovärdig idrott*. Rapport 2021:2. Centrum för idrottsforskning, 2021, s. 121-134.
- * Johansson S. (2022). From Policy to Practice: Measures Against Sexual Abuse by Swedish Sports Federations. *Frontiers in sports and active living*, 4, 841653.
- Jonsson, A., Hurve, K. & Skinnari, J. (2017). *Att förebygga och hantera påverkansförsök: En handbok*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- * Knapton, H., Espinosa, L., Meier, H.E., Bäck, E.A. & Bäck H. (2018) Belonging for violence: Personality, football fandom, and spectator aggression, *Nordic Psychology*, 70(4), 278-289.
- Lager, J. & Stigenberg, S. (2019). *Idrottens arbetsplats: Utsattbet utifrån sportchefens synvinkel*. Examensarbete i organisationsteori 15 högskolepoäng. Södertörns högskola: Institutionen för ekonomi, 2019.
- Lien, N. & Skarin, S. (2019). *"Jag är egentligen emot våld": En studie om fotbollshuliganers sociala identitet i förhållande till våld och supporterskap*. Examensarbete i sociologi 15 högskolepoäng. Umeå universitet: Sociologiska institutionen, 2019.
- * Lindholm, J. (2013). Does Legislating Against Doping in Sports Make Sense?: Comparing Sweden and the United States Suggests Not. *Virginia Sports and Entertainment Law Journal*, 13(1), s. 21-37.
- Madsen, E. & Gerell, M. (2019). *Mål-processutvärdering av Trygg fotboll i Göteborg: Slutrapport av Brottsförebyggande Rådets ekonomiska stöd*. Malmö universitet: Fakulteten för hälsa och samhälle, Institutionen för kriminologi, 2019.
- Madsen, E., Khan, S., Williams, N. & Havelund, J. (2019). Swedish supporter liaison officers in action. *Idrottsforum.org*, publicerad 2019-02-26: <https://idrottsforum.org/madsenetal190226/>
- Mellberg, C. (2017). *Våld som biljett till gemenskap: En studie om huliganism som ett socialt fenomen*. Examensarbete i socialt arbete 15 högskolepoäng. Södertörns högskola: Institutionen för samhällsvetenskaper, 2017.
- * Molero, Y., Bakshi, A. & Gripenberg, J. (2017). Illicit Drug Use Among Gym-Goers: A Cross-sectional Study of Gym-Goers in Sweden. *Sports Medicine – Open*, 3, 31 (2017).
- Mullen, P.E., Pathe, M., Purcell, R., & Stuart, G.W. (1999). Study of stalkers. *American Journal of Psychiatry*, 156, s. 1244-1249.
- Nilsson, E., Lekhamo, M., Vesterhav, D., & Korsell, L., (2015). *Matchfixning: Manipulation av matcher och spelmarknad*. Rapport 2015:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Nissen, S. & Bjerlöw, M. (2020). *Huliganers påverkan på det svenska föreningslivet: Firman boys inflytande i AIK-fotboll*. Examensarbete i statsvetenskap 15 högskolepoäng. Högskolan i Halmstad, 2020.
- Norberg, J.R. & Lindholm, J. (2021). När idrottens och samhällets normsystem kolliderar. I: Norberg, J.R., Dartsch Nilsson, C. & Faskunger, J. (red.) *Idrottens riskzoner: Om vägar till trygg och trovärdig idrott*. Rapport 2021:2. Centrum för idrottsforskning, 2021, s. 49-86.

- Nordlind, Y. (2016). *Matchfixning: en rättslig behandling av vadhållningsrelaterad matchfixning*. Examensarbete i straffrätt 30 högskolepoäng. Stockholms universitet: Juridiska institutionen, 2016.
- Nordqvist, L. (2008). *Strategier mot fotbollsrelaterade ordningsstörningar: En kunskaps-sammanställning*. Rapport 2008:20. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Norlander, T., Folkesson, P. & Nyberg, C. (2001). Hot och våld mot fotbollsdomare. *Svensk idrottsforskning*, 1/2001, s. 28-32. Hämtat 2022-11-28 från: <https://www.idrottsforskning.se/wp-content/uploads/2014/04/Hot-vald-fotbollsdomare.pdf>
- Novus (2022). *Viktigaste politiska frågan: september 2022*. Novus rapport, 2022. Hämtad 2022-11-30 från: <https://novus.se/wp-content/uploads/2022/09/novusrapportviktigastefraganseptember2022.pdf>
- Ottosson, W. (2022). *Vem var det som kastade? Den språkliga konstruktionen av fotbollsrapportrar i Svenska Dagbladet*. Examensarbete 15 högskolepoäng. Södertörns högskola: Institutionen för kultur och lärande, 2022.
- Persson, V. & Sernbo, P. (2022). *Trygg på fotboll: Supportrars upplevda trygghet på Eleda Stadion*. Examensarbete i kriminologi 15 högskolepoäng. Malmö universitet: Fakulteten för hälsa och samhälle, Institutionen för kriminologi, 2022.
- Polismyndigheten (2021). *Nationell inriktning för Polismyndighetens arbete med idrottsrelaterad brottslighet*. Diarienumr, ärende: A691.073/2020. Beslutsprotokoll samt bilagan ”samverkansstruktur”: RPC 51/2021. Hämtat 2022-11-23 från: <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/idrottsrelaterad-brottslighet/>
- Prop. 2022/23:33. *Åtgärder för att säkerställa en sund och säker spelmarknad*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2022/12/prop.-20222333/>
- Rabenius, J. (2021). *Matchfixning inom svensk fotboll: En straff och idrottsrättslig analys ur ett rätts säkerhetsperspektiv*. Examensarbete juristprogrammet 30 högskolepoäng. Örebro universitet: Juridicum, 2021.
- Radmann, A. (2012). *Idrottsvåldets karaktär: En forsknings- och kunskapsinventering*. I: SOU 2012:23. *Mindre våld för pengarna: Delbetänkande av Nationell samordning mot brottslighet i samband med idrottsarrangemang*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Radmann, A. (2013a). *Huliganlandskapet: medier, våld och maskuliniteter*. Diss. *Malmö Studies in Sport Sciences*, 13, Malmö högskola.
- Radmann, A. (2013b). *Det svenska firmalandskapet*. I: SOU 2013:19. *Mera glädje för pengarna. Slutbetänkande av Nationell samordning mot brottslighet i samband med idrottsarrangemang*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Riksidrottsförbundet, RF (2019a). *Riktlinjer: För att förebygga och hantera våld och hot mot personer verksamma inom idrotten*. Stockholm: Riksidrottsförbundet. Hämtat 2022-11-15 från: <https://www.rf.se/download/18.407871d3183abb2a6133d2/1665042791944/RF%20riktlinjer%20hot%20och%20v%20v%20v%20v.pdf>
- Riksidrottsförbundet, RF (2019b). *Skapa trygga idrottsmiljöer*. Stockholm: Riksidrottsförbundet. Hämtat 2022-11-29 från: <https://www.rf.se/download/18.5424ab70183abb853551a69/1665068717092/Skapa%20trygga%20idrottsmilj%20er.pdf>
- Riksidrottsförbundet, RF (2020a). *Matchfixning hotar idrottens värdegrund*. Hämtat 2022-11-23 från: <https://www.rf.se/RFarbetarmed/sakerhetochrentspel/matchfixninghotaridrottensvardegrund/>
- Riksidrottsförbundet, RF (2020b). *Idrottsrörelsens terrorberedskap*. Hämtat 2022-11-30 från: <https://www.rf.se/RFarbetarmed/sakerhetochrentspel/idrottsrorelsensterr>

- [orberedskap/](#)
- Riksidrottsförbundet, RF (2022a). *2021 Idrotten i siffror*. Hämtad 2022-11-21 från: <https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/nya-dokumentbanken/idrottsrorelsen-i-siffror/2021-idrotten-i-siffror---rf.pdf?w=900&h=700>
- Riksidrottsförbundet, RF (2022b). Överenskommelse mellan RF och Polismyndigheten. Hämtad 2022-12-20 från: <https://www.rf.se/rf-arbetar-med/sakerhet-och-rent-spel/overenskommelse-mellan-rf-och-polismyndigheten>
- * Rydenstam, T., Fell, T., Buli, B.G., King, A.C. & Bälter, K. (2020). Using citizen science to understand the prerequisites for physical activity among adolescents in low socioeconomic status neighborhoods – The NESLA study. *Health & Place*, 65, 102387.
- SFS 1962:700. *Brottsbalk*
- SFS 1991:1969. *Lag om förbud mot vissa dopningsmedel*
- SFS 2005:321. *Lag om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang*
- SFS 2005:900. *Lag om förbud mot maskering i vissa fall*
- SFS 2018:1138. *Spellag*
- Socialdepartementet (2016). *Slutrapport från uppdraget med nationell samordning för att främja en positiv supporterkultur och motverka idrottsrelaterad brottslighet 2015*. Stockholm: Socialdepartementet. Hämtad 2022-11-30 från: <https://www.regeringen.se/rapporter/2016/01/slutrapport-fran-uppdraget-med-nationell-samordning-for-att-framja-en-positiv-supporterkultur-och-motverka-idrottsrelaterad-brottslighet-2015/>
- Stier, J. (2021). Att förstå sårbara och osunda idrottsmiljöer inom barn- och ungdomsidrotten: Risker och förhållningssätt för att främja en god idrottskultur. I: Norberg, J.R., Dartsch Nilsson, C. & Faskunger, J. (red.) *Idrottens riskzoner: Om vägar till trygg och trovärdig idrott*. Rapport 2021:2. Centrum för idrottsforskning, 2021, s. 87-120.
- Stott, C., Havelund, J. & Williams, N. (2019). Policing football crowds in Sweden. *Nordic Journal of Criminology*, 20(1), s. 35-53.
- Stott, C., Khan, S., Madsen, E. & Jonas Havelund, J. (2020). The value of Supporter Liaison Officers (SLOs) in fan dialogue, conflict, governance and football crowd management in Sweden. *Soccer & Society*, 21(2), s. 196-208.
- Strand, S. (2019). Stalkning: Olaga förföljelse. *Socialmedicinsk Tidskrift*, 96(4), 528–540.
- Strand, S. (2022). *Förebyggande arbete och riskhantering av våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck: En systematisk kartläggning*. Stockholm: Forte – Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd.
- SOU 2012:23. *Mindre våld för pengarna: Delbetänkande av Nationell samordning mot brottslighet i samband med idrottsarrangemang*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SOU 2013:19. *Mera glädje för pengarna: Slutbetänkande av Nationell samordning mot brottslighet i samband med idrottsarrangemang*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Svensk Elitfotboll (2022). *Unik studie kartlägger spelvanorna hos herrelit spelarna i fotboll: Så här ser det ut i Allsvenskan och Superettan*. Hämtad 2022-11-23 från: <https://www.svenskelitfotboll.se/unik-studie-kartlagger-spelvanorna-hos-herrelit-spelarna-i-fotboll-sa-har-ser-det-ut-i-allsvenskan-och-superettan/>
- Thiborg, J. & Carlsson, B. (2007). *Doping: Personlighet, motiv och moral i idrotten*. FoU-rapport 2007:10. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- * Timpka, T., Janson, S., Jacobsson, J., Ekberg, J., Dahlström, Ö., Kowalski, J., Svedin, C. G. (2015). Protocol design for large-scale cross-sectional studies of sexual abuse and associated factors in individual sports: feasibility study in Swedish athletics. *Journal of sports science & medicine*, 14(1), 179–187.
- Timpka, T., Janson, S., Jacobsson, J., Dahlström, Ö., Spreco, A., Kowalski, J., Svedin, C. G. (2019). Lifetime history of sexual and physical abuse among

- competitive athletics (track and field) athletes: cross sectional study of associations with sports and non-sports injury. *British journal of sports medicine*, 53(22), 1412–1417.
- Uddenstig, A. & Donborn, F. (2020). *Spring för livet! En kvantitativ studie kring kvinnors trygghet när de motionerar utombus*. Examensarbete i sociologi 15 högskolepoäng. Göteborgs universitet: Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, 2020.
- Åström, V. & Guttormsson, U. (2022). Dopning och PWO. I: Zetterqvist, M. (red.) *CAN:s nationella skolundersökning 2022: Ungas erfarenheter av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel*. CAN Rapport 215. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 2022, s. 36-37.
- Öhman, M. (2015). *Rädsla för beröring*. Centrum för idrottsforskning. Hämtat 2022-11-29 från: <https://www.idrottsforskning.se/radsla-for-beroring/>
- Öström, E. (2017). *Dopning och kosttillskott: En kvantitativ studie av idrottsgymnasieelevers bruk och attityder samt könsskillnader*. Examensarbete i folkhälsovetenskap 15 högskolepoäng. Mälardalens högskola: Akademin för hälsa, vård och välfärd, 2017.